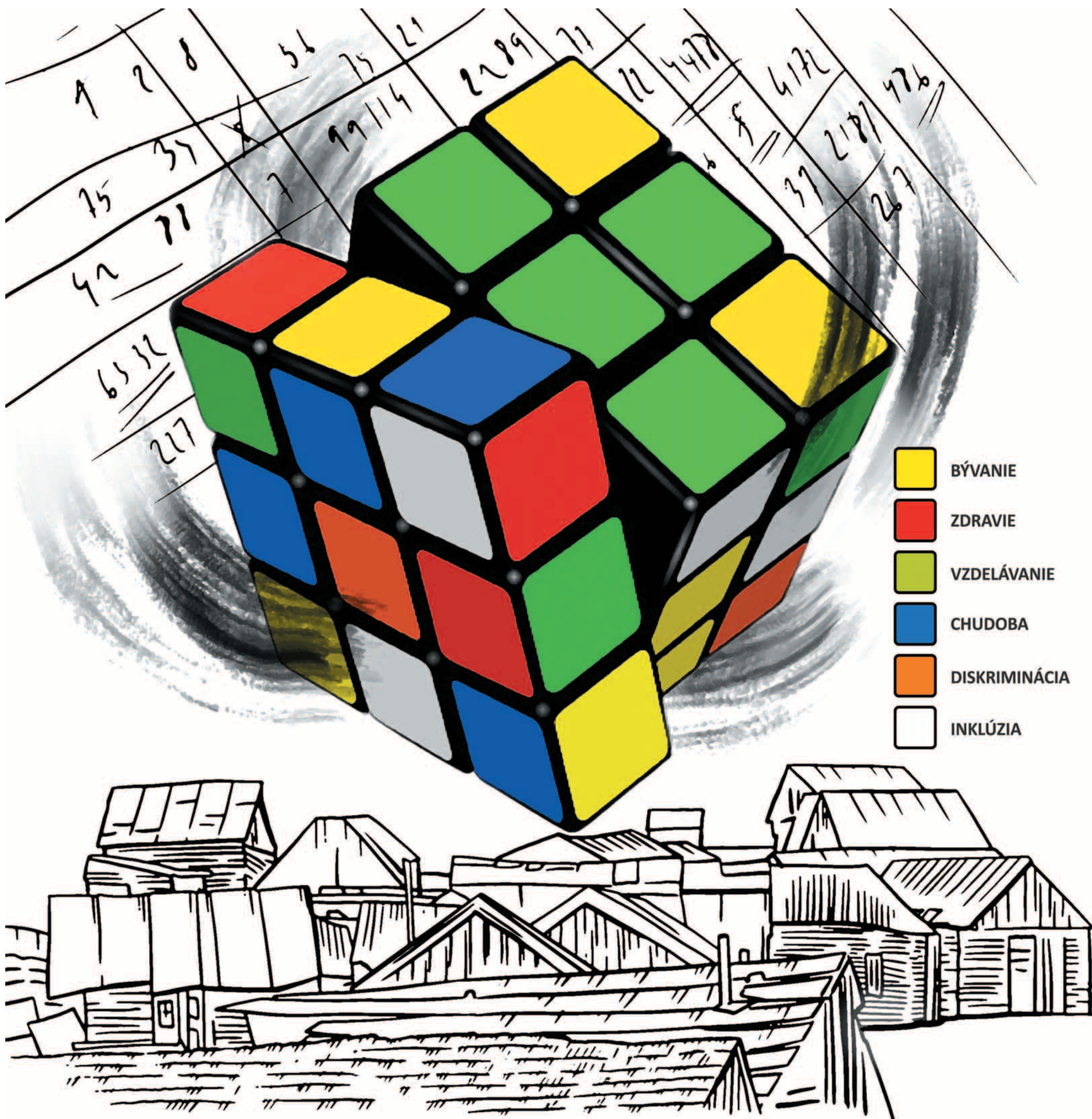

Dobrý mandát pre zmenu

Riešenie takzvanej rómskej problematiky by mohlo byť efektívnejšie počas funkčného obdobia súčasnej vládnej koalície. V parlamente máme dvoch poslancov, Petra Poláka ml. a Jána Heráka, a poslankyňu Jarmilu Vaňovú. Na poste europoslancu je bývalý splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity a poslanec Národnej rady SR Peter Pollák. Navyše, riešenie rómskej problematiky deklarovali v programovom vyhlásení vlády všetky koalíčné strany.

Rómom sa programové vyhlásenie venuje v niektorých samostatných častiach – od postavenia mimovládnych organizácií a podpory národnostných práv, cez vzdelávanie, zdravie a regionálny rozvoj. Ucelenú časť tvorí kapitola Zlepšenie postavenia a situácie Rómov. „Vláda SR sa bude zasadzovať za zlepšenie sociálneho, ekonomického a občianskeho postavenia Rómov v spoločnosti. Vynaloží všetko úsilie na to, aby konkrétne opatrenia viedli k hmatateľným zmenám, predovšetkým u tej časti Rómov, ktorí

v 21. storočí na Slovensku žijú bez prístupu k pitnej vode a základnej infraštruktúre,“ píše sa vo vládnom dokumente.

Nás zaujímalo, čo od tejto vlády a rómskych poslancov a poslankyne očakávajú nami oslovení Rómovia a Rómky. Ľudia od nich očakávajú zlepšenie kvality života, niektorí si naopak myslia, že až tak veľa vecí sa nezmení.

O komplexnom riešení sa hovorí už veľa rokov, ale bez toho, aby sa súčasne riešilo bývanie, zamestnanosť, zdravie a vzdelávanie sa zrejme nikam nepohneme. A nepohneme sa

nikam ani v prípade, ak zabudneme na zlepšovanie verejnej mienky a nepopasujeme sa so stále prítomnou diskrimináciou.

Ako som už spomínal, táto vláda má na prijímanie opatrení dobrý mandát. Ak vydrží celé funkčné obdobie a rómska problematika nebude v tieni boja za spravodlivosť a očistenie politiky od korupcie a „mafie“, potom sa za štyri roky dá urobiť veľa.

Tak si držíme prsty.

*Roman Čonka,
šéfredaktor Romano nevo l'il*

Za posledných desať rokov nenastal veľký pokrok v inklúzii Rómov v EÚ, tvrdí Pollák

Brusel 10. júla (TASR) – Poslanci Európskeho parlamentu v Bruseli diskutovali o podpore procesu začleňovania Rómov v Európe na ďalšie desaťročie. Rozprava sa týkala tém ako sociálne začlenenie Rómov v Európe, chudoba a minimálny príjem, bytová politika, rovnaké zaobchádzanie, nediskriminácia a boj proti rasizmu a xenofóbii.

Tejto téme sa v europarlamente intenzívne venuje aj slovenský europoslanec Peter Pollák (OLaNO). Pollák, ktorý je v Európskom parlamente členom najväčšej politickej frakcie Európska ľudová strana (EPP), získal jej podporu pri predložení prvého strategického dokumentu týkajúceho sa procesu inklúzie Rómov v najbližšom desaťročnom období.

Podľa jeho slov sa rozprava v Európskom parlamente konala aj preto, lebo Európska komisia chce v októbri predstaviť novú stratégiu inklúzie Rómov v Európe do roku 2030. Ani v predošlom desaťročí sa v tejto oblasti veľa nezmenilo.

„Za predošlých desať rokov nenastal žiaden pokrok. Aj napriek obrovskému množstvu finančných prostriedkov, ktoré Európska únia investovala, výsledok je taký, že je viac ľudí bez prístupu k pitnej vode, bez prístupu ku kanalizácii, viac detí v rómskych osadách je bez vzdelania a viac ľudí v rómskych lokalitách po celej Európe je bez práce,“ povedal Pollák.

Nová stratégia Európskej komisie sa podľa neho musí zamerať na to, aby boli zaistené hmatateľné výsledky. To však znamená prekonať politickú nevoľu v niektorých členských krajinách, ktoré ignorujú odporúčania eurokomisie. Mnohé obce a mestá sa totiž nedostávajú k peniazom z rozpočtu Európskej únie na zavedenie pitnej vody či kanalizácie.

Pandémia nového koronavírusu podľa Polláka názorne naznačila, čo môže spôsobiť akákoľvek epidémia v najchudobnejších regiónoch bez prístupu k vode a kanalizácii. Akýkoľvek vírus sa v takýchto lokalitách šíri rýchlejšie ako inde a ohrozuje nielen ľudí. „Aj z tohto dôvodu je nutné, aby sme v 21. storočí zabezpečili všetkým Európanom, aj tým najchudobnejším, prístup k pitnej vode a kanalizácii. Nie je možné, aby sme v Európe, ktorá je ambiciózná v témach ako zelená agenda a digitalizácia, mali lokality, ktoré sa podobajú na tie na africkom kontinente,“ hovorí Pollák.

Verí, že ešte je šanca, že ním vypracovaný pozičný dokument dostane podobu spoločnej rezolúcie Európskeho parlamentu. Vysvetlil, že v septembri ho ľudovci opäť preložia ostatným frakciám, aby sa mohlo stanovisko zákonodarcov dostať do Európskej komisie ešte pred predložením jej vlastnej stratégie o inklúzii Rómov.

♦ Europoslanec Peter Pollák. Foto: Roman Čonka

V roku 2019 splnili 26 zo 121 plánovaných aktivít pre integráciu Rómov

Bratislava (TASR) – Zo 121 aktivít, ktoré sa pri plnení akčných plánov Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 mali zrealizovať v roku 2019, splnili zodpovední aktéri 26. Vyplýva to z monitorovacej správy plnenia Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 za rok 2019, ktorú vláda vzala na vedomie.

„Priebežne sa realizuje ďalších 54 aktivít, v príprave realizácie bolo 15 a 22 naplánovaných aktivít sa nespĺnilo. Štyri aktivity neboli vyhodnotené,“ uviedlo Ministerstvo vnútra SR v predloženej správe, ktorá každoročne informuje o stave plnenia úloh zo strany rezortov a ďalších inštitúcií. Úlohy sa týkajú siedmich oblastí (vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie, bývanie, finančné zabezpečenie, nediskriminácia a prístupy k väčšinovej spoločnosti), pre ktoré sú vytvorené a schválené akčné plány.

„Celkový objem čerpaných finančných zdrojov na plnenie opatrení v jednotlivých oblastiach stratégie v roku 2019 bol 118 186 127 eur,“ dodalo ministerstvo vnútra. Najvyššia čiastka vyčerpanej alokácie podporila projekty v oblasti zamestnanosti (55 718 533 eur) a vzdelávania (43 722 616 eur). V prípade aktivít v oblasti bývania sa vyčerpalo 11 187 814 eur, pre aktivity na podporu zdravia 5 303 662 eur, na aktivity zamerané na zabránenie diskriminácie použili 2 244 402 eur, v prípade oblasti finančného zabezpečenia 9 100 eur. Žiadne aktivity, a teda ani žiadne prostriedky sa nečerpali v prípade akčného plánu v oblasti prístupov smerom k väčšinovej spoločnosti – iniciatíva integrácie Rómov prostredníctvom komunikácie.

Materiál taktiež uvádza, že prostredníctvom dotácií Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity v pôsobnosti ministerstva vnútra v roku 2019 podporili 125 projektov v celkovej hodnote 930 448 eur. Viac ako polovica tejto sumy, 529 504 eur, sa týkala zabezpečenia technickej vybavenosti a rekonštrukcií bývania.

Päť mesiacov prázdnin

♦ Deti z osád zostali počas korony bez techniky a internetu. Foto: Roman Čonka

Pandémia nového koronavírusu zasiahla do všetkých oblastí nášho života a v druhom polroku školského roka 2019/2020 dramaticky zmenila vyučovanie v slovenských školách. Od ich zotvorenia v polovici marca 2020 sa žiaci, učitelia a rodičia museli prispôsobiť novému spôsobu vzdelávania. Rodičia sa stali učiteľmi svojich detí, mnohí zároveň pracovali z domu. Učitelia modelovali online úlohy pre samostatnú prácu žiakov a komunikovali s nimi na diaľku prostredníctvom internetu a počítačov. Prax ukázala, že dištančná výučba sa pedagogicky temer nedotkla chudobných žiakov bez počítačov, tabletov, mobilov a pripojenia na internet. Tieto deti od marca prázdninovali.

Tragikomické momenty

Online požiadavky zo strany škôl komentovali rodičia na sociálnych sieťach. Vzájomne si konzultovali, čo je ešte normálne a čo už za čiarou. Smiali sa cez slzy na tom, že aj telocvikári chceli, aby žiaci vypracovali projekty a preukázali, že niečo v tomto predmete urobili. Argumentovali tým, že ich predsa

musia za niečo ohodnotiť. Na všetky zúčastnené strany sa valili úlohy, čoraz ťažšie zvládnuteľné.

Nikto na Slovensku nemal s podobnou situáciou v školstve skúsenosť. Už koncom marca vznikali v rodinách smutné nálady nad výsledkami školského hodnotenia detí. Až niekoľkotýždňová skúsenosť so zadaniami a známkovanim ukázala, čo rodiny dokážu a čo nedokážu zvládť, čo môžu učitelia od nich v domácej príprave požadovať. Trojnásobná matka školopovinných detí sa zverila o frustrácii a plači v rodine, keď jej deti dostali päťky za neodovzdanie vypracovaných online testov v požadovanom termíne. V rodine mali jeden počítač, ktorý matka využívala dopoludnia na prácu z domu, deti sa mohli pripojiť iba popoludní. Vtedy už učitelia testy na internete zamkli a žiaci sa k nim nedostali.

Stopka známkovaniu

Uvoľnenie nastalo po mesiaci trápenia sa všetkých aktérov až vtedy, keď minister školstva Branislav Gröhling predstavil novú riaditeľku Štátneho pedagogického ústavu Miroslavu Hapalovú. Od 6. apríla zastavila Hapalová známkovanie

po celú dobu prerušeného vyučovania. Učiteľom odporúčala, aby známky, ktoré už udelili, nebrali v záverečnom hodnotení do úvahy. „Naším cieľom bude podporiť učiteľov a školy, ktorí boli takpovediac hodení do vody a nachádzajú nové spôsoby zabezpečovania vzdelávania svojich žiakov,“ uviedla. Od tejto chvíle prestali padať päťky, nehrozilo ani prepadnutie. Hystéria v slovenských rodinách sa upokojila. V pokojnejšej atmosfére začali pedagógovia nachádzať aj pozitívne veci v novom systéme vyučovania. Všetci sa naučili niečo nové – žiaci aj učitelia – zlepšila sa kreativita, samostatnosť a IT zručnosti pri zvládaní učiva.

Bez techniky a pripojenia, bez svetla a ticha

Úplne inak prebiehala snaha o dištančnú výučbu žiakov z marginalizovaných rómskych komunít. Ich učitelia sa verejne vyjadřili, že chudobným žiakom z rómskych osád sa príchodom vírusu Covid-19 skončila výučba. Iba malá časť detí mala doma prístup k internetu a zručnosti potrebné k spolupráci pri online výučbe. Väčšina z nich mohla horko-ťažko pracovať

M. Filipová: Počas pandémie sa u detí z rómskych komunít osvedčili pracovné listy

Bratislava (TASR/RNE) – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR chce, aby v prípade druhej vlny pandémie boli pripravené opatrenia aj pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia či pre deti z marginalizovaných rómskych komunít. Práve u tejto skupiny detí bol počas obdobia dištančného vzdelávania problém, pretože sa nemohli vzdelávať online prostredníctvom internetu.

„V tomto prípade sa dištančné vzdelávanie neosvedčilo. Tieto deti sú v prostredí, kde nemajú dostupný internet a počítač, preto nevieme dištančné vzdelávanie zabezpečiť pre všetky deti,“ uviedla štátna tajomníčka rezortu školstva pre národnostné a inkluzívne vzdelávanie Monika Filipová. Podľa jej slov sa u týchto žiakov osvedčili najmä pracovné listy a zošity. Tie im do rómskych osád nosili podľa jej slov sociálni pracovníci, učitelia alebo asistenti učiteľov.

Z analýzy Inštitútu vzdelávacej politiky vyplýva, že počas koronakrízy mohlo byť viac ako 32 000 žiakov základných škôl bez pripojenia na internet, pričom spodná hranica odhadu je 23 000 žiakov.

Rezort školstva pracuje aj na tom, aby boli v prípade druhej vlny nového koronavírusu predpripravené opatrenia aj pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Ministerstvo školstva vyčlenilo na realizáciu letných škôl pol milióna eur, pričom financie, ktoré sa na tento zámer nevyužijú, budú podľa Filipovej

použité na regionálne školstvo. Napríklad na distribúciu a výrobu pracovných zošitov pre deti z marginalizovaných rómskych komunít.

Problematika segregácie

Ako ďalej štátna tajomníčka M. Filipová uviedla, problematika segregácie rómskych detí na slovenských školách súvisí s viacerými aspektmi. Rezort školstva pripravuje pozičný dokument, ktorý sa zameriava na inkluzívne vzdelávanie a na deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, marginalizovaných rómskych komunít či na deti so zdravotným znevýhodnením.

„Poslali sme Európskej komisii prvý list ministra školstva, kde sa viac-menej priznávame k tomu, že na Slovensku sa nachádza segregácia a budeme na jej odstránení pracovať. Najskôr však potrebujeme zdefinovať, čo segregácia je,“ uviedla štátna tajomníčka. Európska komisia vedie so Slovenskom od roku 2015 komunikáciu s cieľom odstránenia segregácie rómskych detí.

Kľúčové bude, aby sa definoval pojem segregácia, na čom sa už pracuje. „K segregácii na Slovensku dochádza na úrovni školských obvodov a škôl. Vieme aj to, že sú triedy, kde sú deti segregované. V niektorých prípadoch je to prirodzené, pretože v týchto lokalitách žijú v prevažnej väčšine obyvatelia rómskeho etnika,“ povedala Filipová. Inkluzívne vzdelávanie má byť podľa nej zamerané aj na to, že deti budú mať rovnakú príležitosť na vzdelávanie. Rovnako by sa mali deti z rôzneho prostredia medzi sebou miešať, aby sa búrali stereotypy.

iba s papierom a perom, avšak z týchto úloh sa späť k pedagógovi dostávalo iba minimum vyplnených zadaní. Chudobné rómske deti nemajú doma žiadne podmienky na školskú prípravu, chýba im pracovný priestor, písací stôl, ale aj svetlo a ticho na sústredenú prácu. Nové učivo im nemal kto vysvetliť, rodičia im s domácimi úlohami pomôcť nevedeli. Ich učitelia sa dopoludnia venovali spolužiakom, ktorí mohli pracovať cez internet a pre deti bez pripojenia pripravovali úlohy rozmnožené na papieri. Pracovné listy týmto žiakom roznášali až do domácností asistenti učiteľov a nepedagogickí zamestnanci základných škôl, pokiaľ ich škola mala – sociálni pedagógovia a špeciálni pedagógovia. Pomáhali im aj sociálni pracovníci z komunitných centier, ktoré boli tiež zatvorené, alebo členovia miestnych občianskych poriadkových služieb.

Dištančné vyučovanie bez techniky nezafungovalo

Koronakríza ukázala, že pri najohrozenejších deťoch organizácia vzdelávania zlyhala. Už v polovici apríla vyplynulo z analýzy Inštitútu vzdelávacej politiky, že prístup k vzdelávaniu stratilo odhadom 32 000 detí, pričom spodná hranica odhadu je 23 000 žiakov. Riaditeľ inštitútu Michal Rehuš informoval Tlačovú agentúru Slovenskej republiky, že v porovnaní s bežnými domácnosťami majú deti z chudobných majoritných aj rómskych domácností výrazne horší prístup nielen k technologickému vybaveniu, ale majú aj horšie digitálne zručnosti. Pripojenie na internet má z rómskych domácností v priemere každý tretí žiak. „Obmedzenia v prístupe k technologickým zariadeniam sa však aktuálne týkajú pravdepodobne oveľa väčšieho počtu detí, najmä v prípade, ak zdieľajú zariadenia so svojimi súrodencami alebo rodičmi pracujúcimi z domu,“ upozorňujú analytici z inštitútu.

Pedagóg zo základnej školy na košickom Luníku IX Rado Chalupka potvrdil, že väčšina detí zo síd-

♦ Koronakríza ukázala, že pri najohrozenejších deťoch organizácia vzdelávania zlyhala. Foto: Roman Čonka

liska nemala prístup k internetu. Učitelia síce pripravili pracovné hárky s domácimi úlohami, no deťom chýbala spätná väzba. „Oproti online vyučovaniu má takáto forma vyučovania nevýhody, tie pracovné listy buď musia byť výrazne jednoduchšie, alebo práve tam musí prísť individuálna podpora, ktorá je časovo veľmi náročná,“ zhodnotil R. Chalupka 25. júla pre RTVS.

Letné školy

Ministerstvo školstva finančne podporilo prázdninové vzdelávanie v základných školách programom Letné školy, o ktorý najväčší záujem prejavili školy z východného Slovenska. Do výzvy sa prihlásilo 244 základných škôl a v auguste 2020 sa do vzdelávania zapojilo 8 500 žiakov. „Letná škola nekopíruje klasickú výučbu, ale má prispieť k stimulácii výchovno-vzdelávacieho procesu. Vzdelávanie by malo mať formu zážitkového, hravého a tvorivého učenia sa. Letné školy sú organizované na báze dobrovoľnosti,“ uvádza ministerstvo školstva v metodickom odporúčaní.

Odborníci z organizácie EduRoma považujú vo vzdelávaní chudobných žiakov za najdôležitejšiu prezenčnú formu vyučovania, ktorá poskytuje okamžitú spätnú väzbu od učiteľa a dodáva deťom potrebné sebavedomie. „Pomáha, najmä u mladších žiakov z odlišného sociokultúrneho prostredia

učiť sa dekodovať a rozoznávať nielen verbálne, ale aj neverbálne komunikačné vzorce a prejavy na rôznych úrovniach v majoritnom fyzickom prostredí. Je to napokon nevyhnutný predpoklad pre efektívne nadväzovanie nových medziľudských vzťahov a pre ich dlhodobé udržiavanie,“ uvádzajú vo svojej výskumnej správe o dištančnom vzdelávaní žiakov z chudobných rómskych komunít počas pandémie Covid-19.

Nový školský rok

Pri plánovaní organizácie školského roka 2020/2021 a pri očakávaní druhej vlny pandémie koronavírusu už ministerstvo školstva nebude plošne rušiť výučbu, ako tomu bolo v marci 2020, ale bude epidemiologickú situáciu posudzovať lokálne. Úrad vypracoval Manuál pre základné školy a školské zariadenia plus školský semafor, ktorý má tri fázy – zelenú, oranžovú pri podozrení na ochorenie a červenú pri ochorení osôb. Dochádzka do školy bude od 2. septembra povinná a žiaci druhého stupňa budú musieť nosiť rúška, pri mladších žiakoch sú rúška iba odporúčané. Základným hygienickým opatrením je R.O.R., čo znamená ruky, odstup, rúško. Na stránke ministerstva minedu.sk sú zverejnené presné pokyny, ktoré určujú, ako sa majú správať zamestnanci školy a rodičia žiakov v školskom zariadení.

Text: Ingrid Ďurinová

Dištančné vzdelávanie môže viesť k prehlbovaniu segregácie chudobných žiakov

Prostredie chudobných rómskych komunít je podľa vzdelávacej mimovládky EduRoma veľmi heterogénne. Experti organizácie publikovali 8. mája 2020 výsledky monitoringu u rómskych žiakov druhého stupňa základných škôl z troch krajov - Košického, Prešovského a Banskobystrického. „Pozície online a offline sú symbolické a vyjadrujú skôr krajné pozície žiakov, medzi ktorými je veľa medzistupňov. Vzhľadom na uvedené faktory možno do veľkej miery predpokladať, že *offline žiaci* z marginalizovaných rómskych komunít predstavujú v súčasnosti najväčšiu skupinu žiakov, ktorá nie je zapojená do dištančného vzdelávania,“ uvádzajú autori správy s názvom Aký je rozdiel medzi *online a offline žiakmi* z chudobných rómskych komunít a čoho sa najviac obávajú po návrate zo školy. Hlavným cieľom organizácie EduRoma (eduroma.sk) je podporovať školskú úspešnosť rómskych detí.

Čo chýba *offline* žiakom?

Jedným z faktorov ovplyvňujúcich vzdelávanie je materiálno-technické vybavenie domácností pre dištančné vzdelávanie. Správa charakterizuje *online* chudobných rómskych žiakov tak, že „žiaci z týchto rodín majú vo vlastníctve telefón, kredit im kupujú rodičia, majú pripojenie na internet, v rodinách sa tiež nachádza televízor, domácnosti sú vybavené starším počítačom, príp. tlačiarňou. Žiaci vedia obsluhovať telefónny prístroj, tablet, počítač a používať sociálne siete“. Naproti tomu *offline* chudobní rómski „žiaci nemajú v domácnostiach počítače, tablety ani pripojenie na internet. Ak majú elektrinu, v domácnostiach žiakov sa nachádza televízor. Niektoré rodiny vlastnia mobilný telefón, avšak s obmedzenými dátami. Kredit si kupujú nepravidelne. Títo žiaci a ani ich rodičia nemajú rozvinutú zručnosť pre obsluhu tabletu, počítača a nevedia používať sociálne siete“.

Kto sa viac obáva nástupu do školy?

Medzi faktory ovplyvňujúce vzdelávanie zaraďujú autori výskumu okrem techniky aj úroveň bývania, pravidelné naplnenie základných biologických potrieb žiakov, zamestnanosť rodičov, pravidelný denný režim detí, školskú dochádzku, ale aj podporu rodinného a širšieho okolia pri učení sa doma z pohľadu žiakov.

Z monitoringu vyplynulo, že *online žiaci* sa po návrate do školy „najviac obávajú nedostatočných vedomostí, majú obavy z toho, že sa nedostanú do požadovaného učebného tempa, boja sa zhoršených známkov, tlaku a stresov pri dobíjaní učiva“.

Naopak, žiaci s charakteristikami *offline* „uvádzajú, že nemajú obavy po návrate do školy z ničoho“.

Odporúčania

Autori monitoringu Vlado Rafael a Katarína Krejčíková uvádzajú aj svoje odporúčania: „Dištančné vzdelávanie by v žiadnom prípade nemalo nahrádzať a ani ísť na úkor sociálneho učenia chudobných detí. Je potrebné mať to na zreteli aj preto, že za istých okolností by dištančné vzdelávanie mohlo viesť k prehlbovaniu segregácie chudobných žiakov z vylúčených komunít. Vždy, ak je to len trochu možné, odporúčame deti vzdelávať primárne vo fyzickom prostredí mimo vylúčených komunít, v sprievode živých medziľudských interakcií a bohatých externých podnetov“.

Spracovala: Ingrid Ďurinová

Zrušenie špeciálnych tried

V zákone by chceli zrušiť možnosť vytvárania špeciálnych tried v školách. Tam končia najmä rómski žiaci.

„Toto nám vyčíta aj Európska komisia a my si to uvedomujeme. Aj preto je dôležité predprimárne vzdelávanie, i keď majú títo žiaci jazykovú bariéru, lebo doma sa rozprávajú napríklad po rómsky alebo maďarsky, aby sa naučili jazyk a vedeli nabehnúť v prvom ročníku na učivo. Aby neboli pozadu o rok či dva,“ uviedla Filipová. Dôležitá je aj diagnóza, aby sa deti bez mentálneho postihnutia nedostávali do špeciálnej školy len z dôvodu jazykovej bariéry.

Slovensko má spomedzi krajín Európskej únie najvyšší podiel žiakov v špeciálnom školstve, v roku 2018 to bolo 5,7 percenta žiakov základných škôl. Podiel rómskych žiakov v špeciálnom školstve sa za posledné roky síce znížil, ale stále tvorí 63 percent všetkých žiakov špeciálnych tried a 42 percent žiakov špeciálnych škôl. Na Slovensku je aktuálne 365 špeciálnych základných škôl a špeciálnych tried pri základných školách, uvádza rezort školstva.

„Chceli by sme riešiť aj dvojodborové zameranie škôl. Niektoré deti chodia dva roky do školy a nemajú ani výučný list, ktorý vedia použiť a zamestnať sa. Potrebujeme sa pozrieť na tento typ škôl a na elokované pracoviská,“ dodala Filipová.

Nórske granty zlepšujú život detí zo znevýhodnených prostredí

Bratislava (TASR) – Úrad vlády SR vyhlásil pred časom výzvu LDI01 v programe Miestny rozvoj a inklúzia spolu s bilaterálnou výzvou určenou pre možnosť vycestovania do Nórska s cieľom nájsť si partnera a pripraviť žiadosť o projekt v rámci výzvy LDI01.

Tento program je zameraný na sociálny a hospodársky rozvoj najmenej rozvinutých okresov Slovenska prostredníctvom podpory služieb a infraštruktúry pre deti a mládež. Cieľom výzvy je podporiť projekty, ktoré budú zlepšovať prístup zraniteľných detí a mládeže zo znevýhodnených oblastí k širšiemu okruhu mimoškolských činností tak, aby sa zabezpečil alebo zlepšil ich osobný rozvoj a poskytl sa im zručnosť, vďaka ktorým sa zvýšia ich šance uspieť v spoločnosti.

V každom podporenom projekte bude vytvorené tzv. multifunkčné centrum pre mládež, samozrejme, v najmenej rozvinutom okrese. Pre účely tejto výzvy je multifunkčné centrum pre mládež definované ako ucelená štruktúra centier pracujúcich s deťmi a mládežou, ktoré sú zapojené do projektu. To znamená, že môže ísť o spoluprácu jedného veľkého centra a niekoľkých menších centier, iba menších centier alebo centier vo viacerých obciach a po-

dobne. Centrom pre mládež sa rozumie akákoľvek inštitúcia (škola, školské zariadenie, stredisko voľného času, športový klub, knižnica, zdravotnícke stredisko a dokonca aj menej inštitucionalizované typy centier), ktorá pracuje s deťmi a mládežou. Výzva je svojím zameraním vhodná najmä pre menšie mestá, prípadne väčšie obce a ich spoluprácu.

Úrad vlády SR spolu s donormi od oprávnených žiadateľov očakáva jasnú a logickú víziu práce s deťmi a mládežou na danom území, úžitok z projektových aktivít v najmenej rozvinutých okresoch a spoluprácu multifunkčných centier pre mládež s najmenej dvoma terénnymi sociálnymi pracovníkmi a/alebo rómskymi mediátormi.

Projekty by mali byť založené predovšetkým na už existujúcich a dôveryhodných centrách – náklady na budovanie infraštruktúry (investičné opatrenia) nesmú prekročiť 70 percent celkových oprávnených nákladov na projekt. Podporené projekty by mali integrovať opatrenia z oblastí vzdelávania, zamestnanosti, zdravia, bývania a nediskriminácie, primerane v súlade s miestnymi potrebami.

V programe Miestny rozvoj a inklúzia je k dispozícii 7 700 000 eur a žiadatelia sa môžu uchádzať o projektový grant vo výške od 200 000 eur až do 1 000 000 eur. Dôležitá informácia – spolufinancovanie pro-

♦ Na snímke štátna tajomníčka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVŠ SR) Monika Filipová.

jektu zo strany žiadateľa sa nevyžaduje. Na druhej strane je dôležité si uvedomiť, že príspevok z programu na prevádzkové náklady multifunkčných centier pre mládež bude obmedzený na 18 mesiacov. Po uplynutí tohto obdobia budú prijímatelia povinní zabezpečiť prevádzku centier najmenej ďalších 12 mesiacov. Až následne môže byť schválená záverečná správa o projekte a vyplatené zádržné, ktoré v tejto výzve predstavuje posledných päť percent z projektového grantu.

Výzva je otvorená do 30. októbra 2020.

Kompletné informácie nájdú záujemcovia na: <https://www.eeagrants.sk/novinky/prva-vyzva-v-ramci-programu-miestny-rozvoj-znizovanie-chudoby-a-inkluzia-romov-je-vyhlasona/>

Anketa

1. Čo očakávate od troch rómskych poslancov v Národnej rade SR?

2. Aký je váš názor na to, či môžu pozitívne ovplyvniť život Rómov na Slovensku?

Ladislav Vasil, Košice

1. Po dvadsiatich ôsmich rokoch samostatného Slovenska majú Rómovia v parlamente troch poslancov, čo je úžasná vec. Znie to priam neuveriteľne vzhľadom na predchádzajúce obdobia, v ktorých sa opakovane prejavila neschopnosť rómskeho etnika zjednotiť sa. Ukazuje sa, že táto „schopnosť“ Rómov je priam bezkonkurenčná. Rómska strana sa totiž ani teraz do parlamentu nedostala a je otázne, či sa moja generácia toho dožije. Bodaj by som sa mýlil. Z rómskych poslancov poznám osobne Jarmilu Vaňovú, viackrát sme sa stretli na rôznych podujatiach či fórach, aj sme spolupracovali na niektorých podujatiach. Mám dojem, že práve ona bude v parlamente vyvíjať najväčšiu iniciatívu pre rómske otázky a ich riešenia. Má najviac skúseností, čo môže byť jej výhodou. Očakávania Rómov sú veľké, pretože nikdy nemali také zastúpenie. Očakávam, že sa zmení celospoločenská klíma vzájomného spolužitia, že sa konečne nájde na ministerstvách a úradoch vôľa, bez ktorej neexistuje cesta k riešeniam všetkých problémov, ktoré sa v tejto sfére za vyše tridsať rokov nakočili. V tomto môžu naši rómski poslanci zohrať veľmi významnú úlohu svojou prácou, vystupovaním, svojou rétorikou a skutkami, ktoré budú hmatateľné i merateľné. Byť poslancom Národnej rady SR je veľký honor, zároveň veľká zodpovednosť, preto držím Jarmile, Petrovi a Jánovi silno prsty a želám im v ich poslaní veľa síl, veľa múdrosti i pokory.

2. Svojimi skutkami, prácou, vystupovaním budú ovplyvňovať životy ľudí na Slovensku a Rómov zvlášť. Čaká ich neľahká misia, na ktorej bude veľa úskalí, dočkajú

sa okrem uznania aj veľa kritiky a odsúdenia od fašistov, ale aj od vlastných. Mnohokrát to bude bez dôkazov či zo závidi, alebo len tak z nedočkavosti. Veľká časť tejto komunity očakáva, že ich životy zmení poslanec či minister alebo úradník, ktorý vypláca dávky. Je to proces dlhodobý, je to stále beh na dlhé trate aj preto, lebo Slovensko v takmer tridsaťročnej samostatnej existencii má v oblasti rómskych komunít veľký deficit. Verme, že aj prispáním troch rómskych poslancov v parlamente bude v tejto krajine menej skrivodlivosti i viac ústretovosti voči občanom Slovenskej republiky rómskeho etnika.

Igor Dužda, Prešov

1. Priznám sa, že od nich neočakávam nič. Mám vážne obavy, že celé štyri roky budú v parlamente iba štatistami v uzurpácii predsedu OĽaNO a premiéra Igora Matoviča. Treba si povedať pravdu, že títo naši poslanci vôbec nerátali s tým, že sa dostanú do národnej rady, lebo nikto s tým nerátal, že OĽaNO vyskočí aj vďaka rómskym voličom z osád na 25% a bude mať 53 kresiel v parlamente. S tým nerátal ani sám pán Matovič. Preto boli rómski poslanci zaskočení a neboli na to pripravení. Okrem toho sú mladí, neskúsení, nesčítaní a v oblasti legislatívy absolútne neznalí, a preto sa obávam, že ešte stále nie sú a nebudú schopní a pripravení obhajovať naše záujmy. Budem rád, ak sa mýlim, ale myslím si, že budú pracovať v parlamente tak, ako pracoval Peter Pollák st. v rokoch 2012 – 2016.

2. Život Rómov na Slovensku nemôžu pozitívne ovplyvniť a ani ho nijako neovplyvnia. Ako som už spomínal vyššie, ide o nepripravených, mladých a neskúsených politikov, ktorí nepôjdu proti svoj-

♦ Súčasný predseda vlády SR Igor Matovič v roku 2012 navštívil rómske osady. Foto: Roman Čonka

mu šéfovi. Podľa môjho názoru sa nebudú nijako angažovať, vystupovať v parlamente s návrhmi na zmenu niektorých legislatívnych noriem a ustanovení zákonov, ktoré by v reálnom živote pozitívne ovplyvnili život Rómov, ale nie len ich, jednoducho chudobných občanov. Je tu veľa vecí, ktoré si vyžadujú legislatívne zmeny, ale to bohužiaľ bez politickej vôle nepôjde. Preto sa obávam, že budú v parlamente iba štatistami.

Štefan Milo, Partizánske

1. Rómski poslanci sú vo vládnej strane a to dáva nádej, aby mohli spraviť niečo pozitívne pre život Rómov na Slovensku. Uvedomujem si, že aj títo poslanci patria do poslaneckého klubu a musia podliehať straníckej disciplíne. Avšak OĽaNO je najsilnejší posla-

necký klub a má reálnu politickú silu meniť veci a predkladať návrhy zákonov, ktoré môžu veci meniť. No bohužiaľ mám pocit, že návrhy rómskych poslancov možno neprejdú, možno ich vopred zmetú zo stola. Takže možno budú robiť mravenčiu prácu, ale v praktickom živote Rómov sa to neodrazí.

2. Majú moc veci meniť, avšak museli by presvedčiť svojich politických kolegov z koalície, že je nevyhnutné riešiť problémy Rómov, lebo sú to problémy občanov Slovenskej republiky, respektíve Európskej únie. Museli by pripraviť koncept praktických riešení, ktoré by boli jasné a zrozumiteľné pre všetkých a ktoré by naštartovali pozitívne zmeny v marginalizovaných rómskych komunitách. Tieto riešenia musia byť jasné, zrozumiteľné a logické, podložené jasnou eko-

nomickou i právnou argumentáciou, legislatívou, ktorá bude výhodná pre štát aj pre Rómov z marginalizovaných komunít. Nevie, či budú toho schopní, môžeme si všetci priať, aby sa im to podarilo.

Mária Demeová, Hnúšťa

1. Radšej nič neočakávam, aby som sa nesklamala. Síce sú v parlamente, ale je otázne, akú majú skutočnú politickú moc. Bude vláda a výkonná moc mať ochotu načúvať ich návrhom a riešeniam v oblasti rómskej problematiky?

2. Nemyslím si, že nejako pozitívne ovplyvnia život Rómov. Možno som pesimistka, ale vo svetle našej spoločnosti a v súvislosti s prebiehajúcou koronakrízou neverím, že problémy Rómov z marginalizovaného prostredia budú prioritou verejnej politiky.

Mgr. PhDr. Ján Herák

Kandidoval za: OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA
Narodený: 1988
Národnosť: rómska
Bydlisko: Považská Bystrica
Kraj: Trenčiansky
E-mail: jan.herak@nrsr.sk

Členstvo

Klub OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (člen)
Osobitný kontrolný výbor NR SR na kontrolu činnosti NBÚ (člen)
Výbor NR SR pre sociálne veci (člen)

Asistenti

Roman Šatara ml., Mgr. art. Michaela Zuzelková, JUDr. Matej Zvalený

Mgr. Peter Pollák

Kandidoval za: OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA
Narodený: 1991
Národnosť: rómska
Bydlisko: Levoča
Kraj: Prešovský
E-mail: peter.pollak@nrsr.sk

Členstvo

Klub OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (člen)
Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny (podpredseda)
Osobitný kontrolný výbor NR SR na kontrolu činnosti NBÚ (člen)

Asistenti

Ing. Júlia Kokoruďová, MBA, Mgr. Natália Petkáčová

Mgr. Jarmila Vaňová

Kandidovala za: OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO), NOVA, Kresťanská únia (KÚ), ZMENA ZDOLA
Narodená: 1965
Národnosť: rómska
Bydlisko: Ďurkov
Kraj: Košický
E-mail: jarmila.vanova@nrsr.sk

Členstvo

Klub OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (členka)
Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny (členka)
Výbor NR SR pre európske záležitosti (náhradná členka)

Asistenti

Michal Sivák

Ivan Veselý, Praha

1. Podľa môjho názoru novozvolení rómski poslanci nič zásadné v prospech kvality života Rómov na Slovensku nie sú schopní urobiť, lebo podliehajú straníckej disciplíne, a teda na ich hlase de facto nezáleží.

2. Som skeptický a podľa mňa títo traja rómski poslanci môžu akurát tak oživiť slovenský politický folklór.

Lenka Kurečajová, Žiar nad Hronom

1. Keď sa pozrieme do histórie, Rómovia sa od žiadneho z politikov nedočkali ničoho dobrého. Akákoľvek politická garnitúra, ktorá bola doteraz pri moci nemala v prioritie riešenie problémov Rómov. Dúfam, že sa to teraz, keď máme troch poslancov v Národnej rade SR aspoň čiastočne zmení.

2. Očakávam, že títo poslanci sa budú snažiť riešiť veci, ktoré trápia Rómov na Slovensku, budú budovať cesty do osád a zavádzať pitnú vodu v týchto lokalitách, kde život zastal niekde v stredoveku. Je nevyhnutné začať sa viac zaujímať o to, aby Rómovia mali prácu, aby naozaj vznikali sociálne podniky, aby Rómovia neboli diskriminovaní pri pracovných pohovoroch, aby štát motivoval podnikateľov, aby zamestnávali Rómov, a tak zvýšil kvalitu života v rómskych komunitách. Toto je nevyhnutné urobiť všade v rómskych marginalizovaných komunitách a nielen na východnom Slovensku. Problémy sa musia riešiť komplexne, inak sa nevyriešia.

Marián Ikri, Rožňava

1. Budú to mať veľmi ťažké. Presadzovať svoje návrhy v tejto oblasti, a zároveň dodržať požiadavky strany na ich politickú činnosť. Držím im palce, aby dokázali priniesť do slovenskej politiky nový vietor v takzvanej rómskej téme.

2. Mali by priniesť pre Rómov niečo, čo im pomôže zlepšiť kvalitu života. V parlamente potrebujeme rómskych politikov, ale takých politikov, ktorí sa dostanú do

národnej rady za rómsku stranu, a nie za nerómsku. To je predpoklad na naštartovanie zmien, ktoré náš národ potrebuje.

Emil Samko, Nitra

1. Nemám problém napísať, že od troch novozvolených poslancov neočakávam nič. Podľa môjho názoru nie sú na to odborne zdatní a na druhej strane je otáznne, ako veľmi sa budú zasadzovať za riešenie problémov rómskych komunít. Ak chceme niečo v tejto téme zmeniť, je potrebné veľké úsilie a vôľa začať veci meniť k lepšiemu.

2. Určite majú priestor a šancu iniciovať zmeny, lenže to potrebuje veľké politické úsilie, ktoré sa bude môcť oprieť o verejnú mienku Rómov, ale aj majority, ktorá nemá predsudky a chce rómsku problematiku otvorene a účinne riešiť. Príkladov dobrej praxe máme dosť. Treba vytvoriť priestor pre rómskych odborníkov, aby mohli vytvoriť koncepciu rómskej reformy, ktorá by mala podporu aj v Národnej rade Slovenskej republiky.

Nicola Pompová, Prešov

1. Od rómskych poslancov v národnej rade očakávam hlavne pomoc rómskym komunitám. Dúfam, že sa svojou činnosťou v parlamente budú snažiť eliminovať dôsledky segregácie a diskriminácie vo vzdelávaní rómskych detí, ktoré sú masovo umiestňované do špeciálnych škôl na základe sociálnej zaostalosti či neznalosti slovenského jazyka, a to bez riadnej diagnostiky. Mali by robiť všetko pre zlepšenie zamestnanosti Rómov, lebo to je základný kameň, na ktorom môžeme stavať pozitívne zmeny v živote našej komunity.

2. Úspešní Rómovia majú podľa mňa povinnosť prispieť k tomu, aby pomohli našim ľuďom, ktorí žijú v marginalizovanom prostredí. Ak to neurobíme my, kto to za nás urobí? Je skvelé, že v súčasnosti máme v parlamente troch rómskych poslancov, je to pre nás veľký úspech, aký sme nikdy od roku 1989 nezažili. Je na každom konkrétnom poslancovi a poslankyni,

♦ Ilustračná fotografia. Foto: Roman Čonka

ako sa k svojej úlohe postaví, či budú aktívni a budú chcieť meniť veci k lepšiemu.

Iveta Krosčenová, Poprad

1. Politikom veľmi neverím a je jedno, či sú rómski alebo majoritní. Moje skúsenosti ma učia, že politici na Slovensku sa o voličov zaujímajú iba pred voľbami, a keď sa dostanú k moci, na všetky sľuby veľmi rýchlo zabudnú, bohužiaľ je to tak. My, voliči, im dáme moc, ale po voľbách sú pre nich prioritou ich vlastné záujmy.

2. Od rómskych poslancov, ako aj od tých ostatných z vládnej koalície očakávam, že splnia svoje sľuby a budú mať správny postoj k svojim občanom. Naši rómski poslanci sa musia v téme riešenia problémov a rómskej problematike angažovať a zastupovať záujmy tých najslabších a najviac opomínaných.

Lenka Plešková, Banská Bystrica

1. Nemám pocit, že títo poslanci pozitívne zasiahnu do politického diania na Slovensku a dokážu priniesť niečo, čo pomôže Ró-

mom, ktorí to potrebujú. Viac ako problémy Rómov ich bude zaujímať stranícka politika a budú poslušne plniť príkazy svojej strany. Bez toho, aby sa vedenie strany, teda majorita vo vládnej koalícii, zhodlo na konkrétnych opatreniach je ich pôsobenie v parlamente iba symbolické.

2. Títo politici nemajú v sebe potenciál meniť veci a presadzovať zmeny, ktoré sú nevyhnutné. Namiesto konkrétnych riešení len rozprávajú o rasizme či opačne pred ním zatvárajú oči podľa toho, ako to vyhovuje vládnej koalícii. Dúfam, že môj skepticizmus vyvráti a presvedčia ma o opaku, držím im v tom palce.

Jolana Saltiel, Senec

1. Očakávam, že sa budú aktívne podieľať na zmenách a prinášať návrhy na zlepšenie života Rómov a postavenie rómskej menšiny v našej spoločnosti. Je nevyhnutné, aby sa začali diať zmeny pri zamestnávaní Rómov, aby sa naše rómske deti začali efektívne vzdelávať tak, aby sme nevyvrábali z Rómov len ďalších ľudí, ktorí sú zá-

vislí na sociálnych dávkach, ale aby sa mohli presadiť na trhu práce. Určite ďalším veľkým problémom je otázka bývania, tieto oblasti treba bezpodmienečne riešiť. Už včera bolo neskoro.

2. Rómski poslanci sú poslancami vládnej koalície, teda majú potenciál presadzovať a navrhovať zákony a zmeny, ktoré prinesú riešenia, na ktoré táto krajina a rómska komunita doteraz márne čakajú.

Monika Cicková, Považská Bystrica

1. V prvom rade nie celkom dobre rozumiem výrazu rómski poslanci. Mali by sme si uvedomiť, že v parlamente nemáme rómsku politickú stranu. Áno, v parlamente sú Rómovia, ktorí kandidovali za najsilnejšiu politickú stranu v súčasnosti. Títo ľudia určite prilákali mnoho Rómov k voľbám. Uvidíme, ako sa postavia k svojmu mandátu, ktorý im dali aj ich rómski voliči.

2. Je otáznne, ako môžu traja zo 150 poslancov ovplyvniť celkovú situáciu Rómov. Podľa mňa je to takmer nemožné bez podpory zo

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024

Vláda Slovenskej republiky týmto podľa článku 113 Ústavy Slovenskej republiky predkladá svoj program a predstupuje pred Národnú radu Slovenskej republiky a občanov Slovenskej republiky so žiadosťou o vyslovenie dôvery. Vo voľbách konaných dňa 29. februára 2020 občania Slovenskej republiky vyjadrili výraznú túžbu po zmene. Masívne odmietli politikov, ktorí dlhé roky zneužívali poslanie spravovať veci verejné na osobné obohacovanie a zneužívali orgány činné v trestnom konaní na prenasledovanie nepohodlných ľudí. To viedlo až k strate viery občanov v kľúčové inštitúcie štátu. Strany a hnutia tvoriace vládnu koalíciu získali dôveru na základe príslubu zmeniť Slovensko na skutočne právny štát, kde si budeme všetci pred zákonom rovni a schopní pomáhať tým, ktorí našu pomoc potrebujú. Na taký štát, kde budeme radi pracovať, podnikáť a žiť. Predkladáme svoj program v mimoriadne zložitej dobe pre Slovensko. Pandémia Covid-19 doslova paralyzovala svet, Európu, ako aj našu krajinu. Vláda preto od prvého dňa sústreďuje mimoriadne úsilie na minimalizáciu zdravotných rizík a ochranu života ľudí. Zároveň prijíma opatrenia na ochranu pracovných miest, pomoc živnostníkom a postihnutým zamestnávateľom.

Napriek ťaživej situácii si uvedomujeme, že očista Slovenska a sľúbené zmeny pred voľbami nemôžu čakať do konca súčasnej krízy. Predkladáme preto toto programové vyhlásenie, ktoré je najambicióznejším plánom na zmenu fungovania Slovenska k lepšiemu v jeho histórii. Počas nášho vládnutia sa zaväzujeme vždy hovoriť pravdu a čestne konať. K verejným financiám a štátnemu majetku budeme pristupovať ako dobrí hospodári a nebudeme tolerovať žiadnu korupciu. Zabezpečíme dôslednú rovnosť pred zákonom a budeme konať tak, aby sme výrazne zvýšili dôveru ľudí v štát a ľudí, ktorí ho reprezentujú. Včasná a kvalitná zdravotná starostlivosť bude základ a výborné vzdelanie cieľ. Vytvoríme atraktívne podnikateľské prostredie s cieľom, aby zamestnanci mali dobrú prácu za férovú mzdu. Chceme Slovensko vnútorne súdržné, silné a sociálne spravodlivé. Osobitnú pozornosť budeme venovať chudobným, chorým a slabším. Výrazne zvýšime potravinovú sebestačnosť Slovenska a nastavíme spravodlivý systém podpory poľnohospodárov. Rovnosť príležitostí bude základným kritériom akejkoľvek súťaže či výberového konania. Zmysluplnou informatizáciou premeníme Slovensko na intelligentnú, inovatívnu a transparentnú kraji-

nu. Efektívnym využívaním fondov EÚ znížime regionálne rozdiely a zvýšime ochranu životného prostredia. Budeme pôsobiť ako spoľahlivý a zodpovedný partner v európskych a medzinárodných vzťahoch.

Držme si všetci palce.

ĽUDSKÉ PRÁVA A OBČIANSKA SPOLOČNOSŤ

Vláda SR zefektívni a skvalitní systém podpory a ochrany ľudských práv v Slovenskej republike, vrátane nezávislých mechanizmov a mimovládnych organizácií. Vláda SR posilní systémové financovanie mimovládnych organizácií, tak ako ich definuje zákon o registri mimovládnych organizácií, a vyhodnotí možnosti rozšírenia asignácie podielu dane z príjmu. Osobitne bude vláda podporovať organizácie, ktoré sa venujú ochrane a podpore ľudských práv, budovaniu demokratického občianstva, odstraňovaniu všetkých foriem diskriminácie, odhaľovaniu korupcie; organizácie zamerané na kontrolu efektivity verejných financií a verejných obstarávaní, prácu so znevýhodnenými a slabšími sociálnymi skupinami, ako aj s obeťami trestných činov domáceho a sexuálneho násillia a násillia páchaného na ženách, boj proti konšpiráciám

♦ Ilustračná fotografia. Foto: Roman Čonka

a prevenciu extrémizmu; ako aj organizácie, ktoré sa venujú ochrane pred závislosťami a ich prevencii. V oblasti ľudských práv bude vláda SR podporovať ochranu práv detí vo všetkých politikách štátu. Vláda SR bude podporovať aktívne občianstvo a zjednoduší postupy participácie verejnosti na správe vecí verejných, vrátane participácie na tvorbe, implementácii a kontrole verejných politík, vrátane právnych predpisov. V tejto súvislosti bude vláda prijímať regulácie a verejné politiky týkajúce sa mimovládneho sektora v úzkom dialógu s ním. Vláda bude podporovať zvyšovanie povedomia o totalitných obdobiach slovenskej histórie, uctenie si pamiatky rovnako obeť fašistického aj komunistického režimu na Slovensku, str. 6 >>>

strany vedenia koalície. Samotní rómski poslanci veľa toho bez tejto podpory nedokážu. Každý jeden z nás môže prispieť k zlepšeniu celkovej situácie tak, že sa bude zaujímať o veci verejné a nebude mu jedno to, ako náš národ žije. Musíme si všetci všimnúť a zaujímať sa, ako žijú tí najchudobnejší z nás a uviesť si, že títo ľudia si určite nedokážu pomôcť sami.

Milan Mižič, Košice

1. Žiadne očakávania od rómskych poslancov v súčasnom parlamente nemám. Mali by sme si uvedomiť, že poslanec parlamentu je predovšetkým legislatívca vo všeobecnosti. Zmena legislatívy sa musí prispôbiť politickému programu, ktorý vláda predložila a bol parlamentom schválený. Riešenia problematiky Rómov sú vo vládnom programe obsiahnuté len heslovite. Z tohto materiálu nie je možné vyčítať detaily účinnej pomoci rómskej komunite na Slovensku, ktoré si určite vyžadujú hlbokú analýzu vo všetkých oblastiach spoločenského života. Počas štvorročného volebného obdobia by vo vládnom programe mali byť zadané priority riešení, medzi ktoré s určitou patrí zamestnanosť, vzdelávanie, ale aj bývanie. Do akej miery boli do vládného programu zapracované pripomienky alebo navrhované riešenia zo strany rómskych po-

slancov nie je známe. Chýba osvetla v marginalizovaných rómskych komunitách. Musí nastať určitý konsenzus medzi vládou koalície, ktorý bude predpokladom na skutočné riešenia, ktoré zlepšia kvalitu života Rómov.

2. Mali by sme si uvedomiť, v akých podmienkach žijú Rómovia z prostredia extrémnej chudoby. Títo ľudia sú ovplyvnení sociálno-patologickými javmi, ktoré z nich robia neprispôsobivú menšinu, za ktorú sa integrovaní Rómovia hanbia. Rómska inteligencia musí vziať všetky fakty do úvahy a nezatvárať pred nimi oči. Naštartovať medzigeneračnú vzdelanostnú úroveň je bezpodmienečne záležitosťou nás, Rómov. Zmena školskej výchovy, nutnosť národnostného školstva, toto všetko rómska inteligencia musí viesť pretlačiť do každodennej praxe. Tu musí niekde začať nevyhnutný proces zmeny života tejto marginalizovanej komunity.

Obmedziť rasizmus v školskom systéme vo vyučovacom procese je nevyhnutnosť, ktorá už dávno mala byť zavedená. Nízka vzdelanostná úroveň bráni úspešne sa presadiť na trhu práce. Aj preto má majorita voči Rómom predsudky. Chudoba zapríčiňuje sociálnu a ekonomickú izoláciu, ktorá sa mnohokrát spája s etnicitou, čo diskvalifikuje aj schopných a vzdelaných Rómov. Tento odkaz sa ne-

sie storočiami a ovplyvňuje kvalitu života nášho národa. Extrémna chudoba a nízke vzdelanie len prehĺbia stav, ktorý tu panuje. A tak sa medzi Rómami šíri vírus medzigeneračnej chudoby, ktorý však nikto nerieši. Naši ľudia žijú v chatrách a sociálnej izolácii, ktorá spôsobuje to, že ani nevedia komunikovať v bežnom živote s majoritou. Nemajú hygienické návyky, zaostávajú vo vzdelávaní a všetkých oblastiach života. Bohužiaľ tí, ktorí majú moc meniť veci k lepšiemu, pred týmito skutočnosťami zatvárajú oči.

Marcela Baloghová, Málinec

1. Musíme sa pýtať, kto iný by mal prísť s konkrétnymi riešeniami? Nikto neočakáva, že za niekoľko mesiacov sa dá vyriešiť niečo, čo sa neriešilo možno niekoľko storočí, ale všetci, majorita aj Rómovia, volajú po tom, aby sa konečne začalo niečo v tejto problematike riešiť. Myslím si, že na tom sa zhodne väčšina našej spoločnosti.

2. Verím, že títo poslanci budú schopní postaviť sa rasistickým vy-

levom voči Rómom zo strany krajnej pravice, čoho sme svedkami už niekoľko rokov. Konečne je v parlamente aspoň niekoľko Rómov, ktorí majú povinnosť zastáť sa Rómov, a zároveň poukázať na to, ako spoločnosť prehladá nárast extrémizmu. Všetci chceme iba jediné, aby každý občan Slovenskej republiky bol rovnoprávny s každým iným bez ohľadu na farbu pokožky či etnicitu alebo náboženstvo.

Marián Putnoky, Košice

1. V prvom rade očakávam profesionalitu, ale tiež zdravú asertivitu pri presadzovaní svojich politických programov. Určite by sa mali od iných poslancov líšiť v tom, koľko energie, ale aj pre nás typického temperamentu vložia do riešenia rómskej problematiky v Národnej rade SR. Pravdou je, že mnoho rómskych politikov doteraz vždy tancovalo tak, ako im ich politický mecenáš pískali a nedokázali nič zmeniť k lepšiemu. Dôvod je jednoduchý – byť ticho a udržať si svoje teplé miestečko. Toto musí skončiť. Bohužiaľ, ani tie najkrajšie inteli-

gentné slová a vety z úst našich politikov v praxi neprinesú nič pozitívne pre riešenie problémov Rómov. Je potrebné robiť praktické kroky, pomôcť pri zamestnávaní Rómov, zlepšiť bývanie, infraštruktúru.

2. V prvom rade môžeme svoj život ovplyvniť my sami, každý z nás. Je pekné, že máme v parlamente troch rómskych zástupcov, ale ani jeden z nich nám prácu nenájde, ani sa nám nepostarajú o naše základné životné potreby, nebudú sa za nás vzdelávať, ani za nás nezaplatia úver a takto by som mohol pokračovať. Jednoducho, v prvom rade musíme byť aktívni a potom môžeme očakávať pomoc aj od politikov, ktorých prácou je navrhovať a presadzovať zákony, ktoré nám v našej snahe zmeniť svoj život k lepšiemu pomôžu. Určite však títo politici môžu bojovať proti rasizmu a diskriminácii, s ktorými sa stretávame. No aj tu musíme byť opatrní, aby sa nestalo, že namiesto pozitívnych zmien v myslení spoločnosti nastane príliv nových prívržencov extrémnej pravice. Dúfam, že sa veci pohnú

♦ Zlepšiť by sa mal aj prístup k bývaniu. Foto: Roman Čonka

rozšíri úlohy a zlepši postavenie Ústavu pamäti národa, bude sa usilovať o začlenenie jeho činnosti do vzdelávania na stredných a vysokých školách. Vláda SR podporuje výstavbu múzea zločinov totalitných režimov. Vláda SR zároveň podporí všetky formy vzdelávania v prospech posilnenia občianskeho povedomia o význame demokracie a jej kľúčových pilierov a nástrojov. Vláda SR bude realizovať politiky zamerané na znižovanie nerovností medzi mužmi a ženami a odstraňovanie diskriminácie žien. Vláda SR zlepši legislatívu v oblasti majetkových práv, týkajúcu sa osôb žijúcich v spoločnej domácnosti. Vláda SR vníma občiansku spoločnosť ako jeden z dôležitých pilierov demokracie v Slovenskej republike a má záujem o spoluprácu s občianskym sektorom na princípoch partnerstva, rovnocennosti, transparentnosti a efektívnosti pri poskytovaní služieb vo verejnom záujme. Vláda SR sa hlási k politike podpory dobrovoľníctva a participácie verejnosti na tvorbe verejných politik a legislatívy. Špeciálna pozornosť bude v týchto oblastiach venovaná odstraňovaniu „formalizmu“ a byrokratických prekážok.

Vláda SR bude pokračovať v aktivitách Iniciatívy pre otvorené vládnutie, zachová Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, ako aj svoje existujúce stále poradné orgány. Vláda SR podporuje zachovanie systému asignácie 2% z da-

ne a bude vytvárať podmienky na vysoko transparentnú a efektívnu podporu mimovládnych neziskových organizácií z verejných a európskych zdrojov. Pozornosť bude venovaná aj ďalšej podpore filantropie, individuálneho darčovstva a moderných spôsobov realizácie verejných zbierok.

NÁRODNOSTNÉ MENŠINY

Vláda SR považuje ochranu a podporu národnostných menšín za svoje prirodzené poslanie. Nebude podnikáť kroky, ktoré by smerovali k rušeniu či obmedzovaniu už nadobudnutých práv národnostných menšín a bude naďalej poskytovať účinnú ochranu ich príslušníkom, pri súčasnom rešpektovaní štátnej zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky.

Príslušníkom národnostných menšín bude vláda vytvárať možnosti na zachovávanie ich kultúrnych zvyklostí, jazyka, tradícií a nebude prijímať také opatrenia, ktoré by smerovali k asimilácii väčšinovým obyvateľstvom alebo takú asimiláciu podporovali. Na základe toho vláda SR prijme zákon o postavení národnostných menšín, ako jeden z prostriedkov spomalenia asimilácie príslušníkov národnostných menšín a záruku uplatňovania menšinových práv vyplývajúcich z Ústavy SR. Zákon bude upravovať postavenie národnostných menšín a dôsledne aplikovať a precizovať ich práva garantované Ústavou SR, za účelom využitia

ústavného práva zúčastňovať sa na riešení vecí verejných zväzi možnosť zriadenia Úradu pre národnostné menšiny. Do jeho pôsobnosti by malo patriť najmä presadzovanie a dodržiavanie vnútroštátnych a medzinárodných záväzkov SR v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín, príprava strednodobých a dlhodobých opatrení v oblasti zachovania, rozvoja a podpory práv príslušníkov národnostných menšín, príprava súhrnných správ o situácii národnostných menšín na území SR a podobne. Do pôsobnosti úradu by patrilo aj monitorovanie postavenia a potrieb početne najvýznamnejších neautochtónnych národností na území SR. Zriadenie tohto úradu by viedlo k zrušeniu Úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, ako aj Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť.

Zväzi možnosť rozšíriť pôsobnosť zákona o používaní jazykov národnostných menšín na vyššie územné celky.

ZLEPŠENIE POSTAVENIA A SITUÁCIE RÓMOV

Vláda SR sa bude zasadzovať za zlepšenie sociálneho, ekonomického a občianskeho postavenia Rómov v spoločnosti. Vynaloží všetko úsilie na to, aby konkrétne opatrenia viedli k hmatateľným zmenám, predovšetkým u tej časti Rómov, ktorí v 21. storočí na Slovensku žijú bez prístupu k pitnej vode

a základnej infraštruktúre. Veľký dôraz bude klásť na efektívne využívanie verejných zdrojov, vrátane eurofondov, na zmenu kvality života, najmä bývania, za priamej účasti samotných Rómov. Situáciu skupiny najzraniteľnejších občanov, ktorí tvoria jednu tretinu z celkovej populácie Rómov žijúcich na Slovensku, nemožno ďalej prehliadať, a to nielen preto, lebo Slovensko nevyužitím ich potenciálu ekonomicky stráca, ale i v súvislosti s prevenciou pandemických ochorení, ako je Covid-19, a ochranou zdravia a životov všetkých občanov. Vláda SR vyhodnotí stav následkov Covid-19 a prijme účinné opatrenia na predchádzanie podobným pandémiami.

Vláda SR sa bude usilovať o znižovanie chudoby, predovšetkým v segregovaných oblastiach v menej rozvinutých regiónoch Slovenska. Osobitný dôraz bude klásť na zlepšenie štandardov bývania, prístupu k pitnej vode a základnej infraštruktúre, ako i zdravotnej starostlivosti. V tejto súvislosti vláda SR bude aktívne podporovať férové vysporiadanie právnych vzťahov k pozemkom v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít. Vláda SR bude presadzovať politiky, ktoré budú napomáhať zvýšeniu zamestnanosti Rómov, s dôrazom na mladých. V tejto súvislosti vzdelávanie zohráva kľúčovú úlohu.

a snáď sa niečo zmení k lepšiemu a Boh nám v tom pomôže. Existuje jedna krásna myšlienka, že človek je strojom svojho šťastia. Snáď to Rómovia už pochopia, musíme začať v prvom rade od seba.

Nikola Mitrášová, Bystré

1. Asi ako väčšina Rómov na Slovensku očakávam, že prispejú svojou mierou k skvalitneniu života Rómov. Je to nevyhnutné vo všetkých oblastiach života a samostatnou kapitolou v riešení týchto problémov sú marginalizované rómske komunity, kde ľudia žijú v katastrofálnych podmienkach.

2. Samozrejme, že môžu pozitívne ovplyvniť celkovú situáciu Rómov, veď sú členmi vládnej politickej strany, ktorá má najväčší vplyv v súčasnej koalícii. Veď kto iný by to mohol urobiť, ak nie práve oni? Mám pocit, že riešenia od nich očakávajú nielen Rómovia, ale celá spoločnosť. Aj oni sú Rómovia, aj oni si prežili svoje a vedia, aké problémy najviac trápia našich ľudí. Verím, že v sebe nájdu dostatok odvahy a odbornosti, aby pomohli a zlepšili kvalitu života Rómov na Slovensku. Podľa mňa stačí len chcieť a ozvať sa.

Eduard Čonka, Bratislava

1. Očakávam, že budú prínosom pre slovenskú politiku. Všetci sú zákonodarcovia, a to ich zaväzuje plniť svoj politický program. Očakávam, že sa budú angažovať v témach, ktoré sú nevyhnutné pre skvalitnenie života Rómov na Slovensku. Podľa mňa majú zatiaľ najväčší priestor zo všetkých rómskych politikov, aby mohli riešiť problémy Rómov. Je nevyhnutné vytvoriť podmienky pre skvalitňovanie života Rómov a ich prístup k základnej infraštruktúre. Rómovia musia mať prístup ku komplexným riešeniam, ako je zlepšenie situácie v oblasti zamestnanosti, zdravia, vzdelanosti a bývania. Bez toho nie sú možné pozitívne zmeny.

2. V histórii Slovenska je toto ešte len druhé volebné obdobie, kedy majú Rómovia zastúpenie

v parlamente Slovenskej republiky. Najskôr sme mali jedného poslanca, teraz máme troch. Všímam si trend, že mladí Rómovia sa zaujímajú o veci verejné a aj sa angažujú. Stále viac Rómov chodí voliť, aj keď to určite nie je ideálny stav, lebo veľká časť Rómov nechá rozhodovať za seba. Teší ma, že z troch súčasných rómskych poslancov máme dvoch mladých, vzdelaných ľudí a chcem veriť, že to pozitívne ovplyvní odkaz, ktorí títo poslanci vysielajú smerom k spoločnosti. Bolo by dobré, aby sa im to vrátilo vo forme podpory a aby ich to motivovalo v ďalšej práci pre zlepšenie celkovej situácie.

Jozef Mezei, Bratislava

1. Ako hlavné prínosy rómskych poslancov v Národnej rade Slovenskej republiky vidím snahu poskytnúť skutočnú rovnoprávnosť, formulovať aktuálne názory, procesy, ktoré padnú verejnosti na úžitok. Dôležité je však povedať, aby zvolení rómski poslanci prispeli a riešili ťažiskové problémy a príčiny zložitej situácie postavenia rómskej menšiny na Slovensku, vrátane narušenej sociálnej komunikácie s majoritnou spoločnosťou. Nikto z Rómov si nevybral, kde sa narodí. Naše rómske deti, ktoré prichádzajú na svet v rómskych osadách, sa bez pomoci zvonku zo sveta chudoby nedostanú. Verím, že na základe týchto skutočností sú potrebné proinkluzívne sociálne zmeny, ako je ukotvenie problematiky v celospoločenskej rovine a smerovanie k odstráneniu ekonomického vylúčenia, kultúrneho vylúčenia, symbolického vylúčenia a priestorového vylúčenia. Diskusia na túto tému bude pokračovať a malo by byť v záujme vlády a rómskych poslancov, aby sa do tejto diskusie zapájali konštruktívne a v duchu stále nesplnených požiadaviek na zlepšenie životných podmienok Rómov na Slovensku.

♦ Ilustračná fotografia. Foto: Roman Čonka

2. Slovenská spoločnosť musí zmeniť vnímanie Rómov, ktorí sú občanmi tejto spoločnosti, a začať pozitívne ovplyvňovať ich život. Môžem konštatovať, že je načas urobiť maximum pre to, aby sa Rómom otvárali nové možnosti. Rómski poslanci v národnej rade majú možnosť predkladať a presadzovať rozhodovacie procesy a riešenia, ktoré dokážu rómskej komunite pomôcť. Viem, že súčasným posolstvom rómskych poslancov je robiť dobrú politiku tak, aby sme raz mohli s pokojným svedomím povedať, že v tomto volebnom období odvedli dobrú prácu. Želám im veľa úspechov v práci a držím im palce.

Alexander Daško, Banská Bystrica

1. Očakávam, že budú pripravovať a navrhovať nové zákony a legislatívne zmeny na zlepšenie celkovej situácie Rómov na Slovensku v každej oblasti.

2. Chcem im zablahoželať k úspechu a myslím, že budú mať veľký vplyv na život Rómov na Slovensku. Dostali silný mandát na to,

aby dokázali presadiť potrebné zákony a opatrenia. Nebude to jednoduché, ale spoločne by to mali zvládnuť. Držím im v tom palce.

Jana Lalíková-Tomiová, Slavošovce

1. Verím, že títo politici prídu s dobrými nápadmi a návrhmi. Očakávam od nich, že budú na najvyššej úrovni dobre reprezentovať náš rómsky národ a dokážu zlepšiť celkovú situáciu Rómov na Slovensku. Je toho veľa, čo je potrebné riešiť a veľmi veľa ľudí vkladá do týchto politikov nádeje, že sa nebudú zatvárať oči nad katastrofálnou situáciou v marginalizovaných rómskych komunitách.

2. Určite môžu ovplyvniť životy Rómov. Očakávam, že budú dobrým príkladom úspešných Rómov a svojimi morálnymi hodnotami, čestnosťou a ľudským prístupom obohatia našu politiku a získajú podporu verejnosti.

Michaela Šarkoziová, Žiar nad Hronom

1. Asi ako každý z Rómov očakávam, že budú všetci aktívni v pre-

sadzovaní práv Rómov, že budú jasne deklarovať snahu tejto vlády o pozitívne zmeny, na ktoré čakajú nielen Rómovia, ale celá spoločnosť už tridsať rokov. Dúfam, že budú navrhovať zásadné zmeny, aby prispeli k riešeniu takzvaného rómskeho problému, ktorý vôbec nie je iba problémom Rómov, ale celého Slovenska. Naša spoločnosť nemá nastavené občianske práva tak, aby zabezpečili všetkým svojim občanom rovnaké možnosti.

2. Minimálne môžu byť pozitívnym príkladom ostatným Rómom a prebudiť naše národné povedomie. Aktivizovať náš národ, aby sme neboli len pasívni, ale začali sa zaujímať o veci verejné. Záleží len od nich, ako sa presadia, akí budú činní a či sa vlastne dokážu priblížiť našej minorite a pochopiť jej priority. Ak budú chápať svoje postavenie ako posolstvo, určite budú svoju prácu vykonávať svedomite a precízne. Verím, že sa im potom podarí zanechať po sebe pozitívne zmeny.

Text: Braňo Oláh

Vláda SR preto vynaloží maximálne úsilie na zastavenie neoprávneného zaradovania rómskych detí do špeciálnych základných škôl a zabezpečenie ich prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu, a to na všetkých úrovniach. Vláda SR s cieľom zlepšiť zaškolenosť a pripravenosť bude iniciovať opatrenia, aby sa s predškolským vzdelávaním zraniteľných rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia začalo čo najskôr, najlepšie od troch rokov veku.

Vláda SR bude taktiež podporovať opatrenia, ktoré zamedzia predčasnému ukončeniu školskej dochádzky či opakovaniu ročníkov a následnému opusteniu školského systému bez vzdelania a potrebnej kvalifikácie, čoho sme svedkami v súčasnosti.

Vláda SR bude podporovať zosúladenie prechodu rómskych detí zo základného školstva na vyššie formy vzdelávania za účelom získania potrebnej kvalifikácie, vrátane digitálnych a podnikateľských zručností, potrebných na účinnú inklúziu do spoločnosti a do pracovného trhu. Popri pomoci najzraniteľnejším skupinám z radov Rómov sa vláda SR bude zasadzovať za zlepšovanie celospoločenského vnímania Rómov v spoločnosti a budovanie vzájomnej občianskej spolupatričnosti.

Vláda SR bude taktiež posilňovať rómsku kultúrnu identitu a rómsky jazyk.

Vláda SR zväzi posilnenie štatútu Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komu-

nity voči relevantným ministerstvám, do ktorých kompetencie spadá zodpovednosť za implementáciu vytýčených cieľov v jednotlivých oblastiach. Na podporu sebestačnosti a integrácie obyvateľov marginalizovaných skupín sa vláda SR zaväzuje,

- podporovať vznik a fungovanie sociálnych podnikov v obciach a regiónoch s cieľom zvyšovať zamestnanosť a pracovné návyky občanov z marginalizovaných skupín,
- zväziť zavedenie vyplácania sociálnych dávok v týždňových intervaloch na účet v banke, namiesto vyplácania v hotovosti,
- zaviesť vyplácanie príspevku pri narodení dieťaťa neplnoletým matkám na účet v banke, ktorý bude viazaný na výdavky spojené so starostlivosťou o dieťa,
- zaviesť automatické inkaso platieb za bývanie z bankového účtu prijímateľa sociálnych dávok.

ZDRAVIE

Vláda SR si uvedomuje sťažený prístup a špecifiká poskytovania starostlivosti v rôznych ohrozených skupinách. Vláda SR bude preto klásť špeciálny dôraz na zvyšovanie dostupnosti prevencie, zdravotnej starostlivosti, starostlivosti o duševné zdravie, dlhodobej starostlivosti pre zdravotne ťažko postihnuté osoby, marginalizované komunity, dôchodcov a ostatné ohrozené skupiny.

Vláda SR zavedie koordinovaný nadre-

so zdravotným znevýhodnením a pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich rodiny.

REGIONÁLNY ROZVOJ

Vláda SR nepristupuje k rómskym komunitám ako k prekážke regionálneho rozvoja, ale vníma ich ako súčasť politik, smerujúcich k vyrovnávaniu regionálnych rozdielov. V tomto duchu bude podporovať programy prípravy ľudí z marginalizovaných rómskych komunít (ďalej iba MRK) pre zamestnanie v podnikoch s absentujúcou pracovnou silou. Vytvorí nové možnosti pre nezamestnaných na získanie praktických zručností pre potreby zamestnávateľov. Vytvorí moderný systém dovzdelávania príslušníkov MRK pre pracovný trh. Bude podporovať vznik sociálnych podnikov a zabezpečovať pre ne kvalitné servisné a poradenské služby v spolupráci s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny, rešpektujúc doteraz platnú legislatívu o sociálnej ekonomike.

Vláda SR bude výrazne podporovať systém sociálneho bývania pre MRK a ohrozené komunity s cieľom zabezpečiť dôstojné a primerané bývanie MRK systémom mikropôžičiek a priamej angažovanosti a spoluúčasti obyvateľov. Vytvorí možnosti pre celodennú edukáciu detí a študentov MRK od materských škôl po stredné školy. Významne posilní systém motivácie pre nadprie-

merných žiakov a študentov z MRK. Bude rázne dbať na zabezpečovanie dostatočného priestorového, personálneho a materiálneho zázemia pre školy s ohľadom na demografiu a špecifiká lokalít a komunít.

ROVNOSŤ PRÍLEŽITOSTÍ VO VZDELÁVANÍ

Vláda SR vo vzdelávaní vníma rozmanitosť vzdelávacích potrieb detí, žiakov a študentov. Pozornosť venuje vzdelávaniu žiakov a študentov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a tiež žiakov s nadaním. Cieľom je prostredníctvom kvalitného vzdelávania pomôcť žiakom a študentom efektívne sa začleniť do života či na trh práce a byť plnohodnotnými členmi spoločnosti. Preto bude Vláda SR venovať pozornosť najmä zaškoleniu detí so zdravotným znevýhodnením a zo sociálne znevýhodneného prostredia v materských školách tak, aby mohli plynulo prejsť do základných škôl a dosahovať primerané školské výsledky. Podporí projekty, ktorých cieľom je overiť prístupy k znižovaniu segregácie vo vzdelávaní. Vláda SR prijme stratégiu inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní na všetkých jeho úrovniach a v súlade s ňou vytvorí podmienky na zabezpečenie nárokovateľných podporných služieb a opatrení, vrátane za-

str. 9 >>>

Kreslí animované postavičky a portréty známych ľudí

Talent na kreslenie zdedila po svojom otcovi. Je samoukom, no aj bez vzdelania vo výtvarnom umení jej kresby obdivujú tisíce ľudí na sociálnych sieťach a na výstavách. Šarlota Bottová žije v Hnúšti, má dve deti a venuje sa kresleniu portrétov grafitovými ceruzkami. Jej diela nie sú len presnými reprodukciami, ale majú v sebe dušu. Spod jej ceruziek vyšlo mnoho portrétov slávnych osobností, hercov, politikov, ale aj úplne obyčajných ľudí.

Aký je váš životný príbeh?

Narodila som sa v Hnúšti, no naša rodina pochádza z dedinky Rimavská Baňa. Keď som bola malé dieťa, všetko bolo oproti dnešku iné. Dnešné deti si ani nevedia predstaviť život bez počítačov, mobilov, internetu a sociálnych sietí. Moja generácia žila vo veľmi špecifickom svete, kde namiesto virtuálneho stretávania sa cez internet sme žili spolu v priamej interakcii. Rómske aj nerómske deti sa hrávali vonku a tešili sa z hier a vzájomných kontaktov. Aj keď sa našli deti, od ktorých sme zažili aj nadávky a rasizmus, toto nechcem riešiť. Podľa mňa u týchto detí zlyhali rodičia a v konečnom dôsledku aj vzdelávací systém a spoločnosť. Po ukončení základnej školy som sa prihlásila na odbor kozmetička na strednej škole a v tej dobe som si ani nepomyslela, že sa budem tak intenzívne venovať výtvarnému umeniu. Bolo to pre mňa niečo, čo ma bavilo a naplňalo, ale bol to iba koníček. Po skončení strednej školy som sa usadila v Hnúšti, kde žijem doteraz a s mojím druhom máme dve deti. Sme veľmi šťastní.

Čo vás priviedlo ku kresleniu?

Venovala som sa mu od mala. Kreslila som animované postavičky ako Tom a Jerry a podobne. Kreslil aj môj otec a talent som asi zdedila po ňom – on ma učil základom kreslenia grafitovými ceruzkami, ako treba postupovať, tieňovať. V tej dobe nebol internet a všetko som sa musela naučiť prakticky, bez odborných postupov, ale o to to bolo autentickéjšie a krajšie. Intenzívne som sa kresleniu začala venovať na strednej škole, kde som na hodinách estetiky kreslila portréty. Moja profesorka mi povedala, že som najlepšia, a to bola pre mňa motivácia ďalej sa venovať výtvarnému umeniu. Čerpala som aj z knižnice, kde som našla informácie, ktoré som potrebovala. V súčasnosti je to oveľa jednoduchšie, všetko sa dá nájsť na internete.

Čo vás inšpiruje k tvorbe?

Prvotnou motiváciou je, že ma to baví a naplňa. Druhotnou motiváciou je reakcia ľudí, ktorí sa k mojej tvorbe dostanú. Pre každého umelca, ktorý niečo vytvára je veľmi dôležitá spätná väzba publika, respektíve verejnosti, ktorej svoje výtvary sprostredkúva. Keď sa to ľuďom páči a ocenia vašu prácu, prípadne vidíte, že ich to potešilo a obohatilo, tak to každého autora poteší a zároveň posúva k ďalšej tvorbe. Inšpirácia prichádza veľakrát nebadane a možno aj neplánovane. Človek je spoločenský tvor a okolitý svet prináša dostatok podnetov na to, aby inšpirácia k tvorbe prišla možno aj vtedy, keď to vôbec nečakáte.

Ako by ste predstavili vašu tvorbu, čo chcete ľuďom sprostredkovať?

Venujem sa hlavne portrétom, to je moja srdcová záležitosť. Každý umelec má svoj subjektívny pocit z toho, čo produkuje. Niektorád rád maľuje krajinky, zátišia, iný zase vytvára abstraktné umenie. U mňa je jasné, že sa chcem venovať portrétom. Kreslím známych ľudí, umelcov, spevákov, hercov, ale aj obyčajných ľudí. Svojimi dielami chcem poskytnúť ľuďom možnosť vidieť známe tváre, ktoré poznajú z televíznej obrazovky či médií aj trochu inak, keďže kresba je podľa mňa špecifická a má v sebe niečo viac ako fotografia či obrazový záznam.

Ako ovplyvňuje vašu tvorbu to, že ste Rómka?

Neviem, či moja etnicita nejakovo ovplyvňuje to, čo tvorím. Skôr by som povedala, že asi nie. Keď idem kresliť, nerozmýšľam nad tým, že som Rómka, ale nad tým, koho chcem nakresliť a ako to idem urobiť. Kreslím Rómov, aj iné národnosti, bez rozdielu a moje rómstvo nijako špecificky moju tvorbu neovplyvňuje. Som Rómka a som na to hrdá. Mnoho ľudí sa ma pýta, či mám vyštudovanú umeleckú školu a sú dosť prekvapení, keď sa dozvedia, že som sa učila kresliť sama. O Rómoch je všeobecne prijímaný názor, že sa venujú len tancu a spevu a mnoho ľudí je prekvapených, keď sa dozvedia, že existujú aj rómski výtvarníci a maliari. Naša kultúra má totiž širší rozmer než len tanec a spev.

Máte nejaké vzory vo výtvarnom umení?

V začiatkoch mi pomáhal radami môj otec, čiže on bol môj prvý vzor. Dnes sa snažím byť hlavne autentická a mať svoj vlastný štýl kreslenia, aby som neskĺzla ku kopírovaniu tvorby niekoho iného. Ak mám niekoho spomenúť, veľmi sa mi páči tvorba Charlesa Lavesa, ten sa rovnako ako ja venuje kresleniu grafitovými ceruzkami a kreslí portréty celebrit, ale aj úplne neznámych ľudí. Jeho tvorbu na sociálnych sieťach sledujú státisíce ľudí.

Čo je pre vašu tvorbu typické?

Striktne sa venujem kresleniu grafitovými ceruzkami a moje diela sú všetko portréty. Mnoho maliarov má oveľa širší umelecký záber, venujú sa vo svojej tvorbe rôznym témam, ja sa venujem iba portrétom.

Práve vystavujete v Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobote.

Výstava trvá od 19. mája 2020 do 14. septembra 2020. Ľudia, ktorí si našli čas a výstavu videli, mi dali zatiaľ pozitívne reakcie, čo ma veľmi potešilo a motivovalo, dodalo mi energiu. Rovnako tak mám mnoho pozitívnych reakcií od ľudí na sociálnych sieťach, kde svoje kresby prezentujem. Okrem tejto výstavy

som už vystavovala aj na ART Feste v Prahe, v Banskej Bystrici, Košiciach, Rimavskej Sobote, ale aj v mojom domovskom meste v Hnúšti. Aj z týchto výstav mám mnoho pozitívnych ohlasov na moje kresby, čo je samozrejme príjemné konštatovanie.

Nakreslili ste mnoho slávnych osobností, ktorý portrét máte najradšej?

Áno, nakreslila som rôzne slávne osobnosti, medzi nimi je Nico-

las Cage, Morgan Freeman, ale aj naša pani prezidentka Zuzana Čaputová či rómske celebrity ako MMA bojovník Attila Végh, speváci Jan Bendig, Igor Kmeťo, Věra Bílá, ale aj imaginárne postavy ako komixový antihrdina Venom či Viking menom Ragnar. Najviac sa mi však páči kresba anonymného starca s bradou, na tejto kresbe som sa dosť natrápila a venovala jej dosť času, z tých spomínaných mám rada portrét Morgana Freemana.

Čo pripravujete do budúcnosti?

Kresleniu by som sa chcela venovať aj naďalej, avšak mojím snom je naučiť sa tetovať a založiť si v budúcnosti tetovacie štúdio, pretože tetovanie je v súčasnosti veľmi populárne a je ozdobou mnohých mladých ľudí. Keď je kvalitne urobené a má myšlienku, je podľa mňa ozdobou tela, takým malým umeleckým dielom.

Text: Braňo Oláh

Foto: Štátna vedecká knižnica v Prešove

Kmotrovstvo v komunite olašských Rómov v Nitre

Výber kmotrovcov/krstných rodičov

Téma kmotrovstva nemusí vyzerat' na prvý pohľad príliš zaujímavé. Rozhovory na túto tému s olašskými Rómami a Rómkami ma ale presvedčili o opaku. Pokojne mohli trvať vyše hodinu, a aj tak som mala stále množstvo otázok.

Nitrianski olašskí Rómovia z rodu Ferkošov považujú kmotrov, kmotry, krstné deti či krstných rodičov za svoju blízku rodinu. Týmto zväzkom pripisujú veľkú vážnosť a prestíž. Vzťah krstný rodič – kmotrenec vzniká logicky až po narodení samotného dieťaťa, ale rozdiel oproti majoritnému obyvateľstvu je v tom, že kmotrovský vzťah medzi rodičmi dieťaťa a jeho budúcimi krstnými rodičmi vzniká u olašských Rómov skôr, ešte počas tehotenstva ženy. To je obdobie, kedy sa nielen samotný pár v očakávaní, ale aj ich rodiny zaoberajú dôležitou otázkou, kto sa stane krstným otcom a krstnou mamou dieťaťa. Tento výber je potrebné dôkladne zvážiť, nakoľko rola, ktorú bude zohrávať v živote dieťaťa, ale i jeho rodičov, je významná. Na rolu krstných rodičov sa v olašskej komunite tešia a je nutné sa na ňu pripraviť, napríklad aj po finančnej stránke. Aj to je jedným z dôvodov, prečo sú budúci krstní rodičia so svojou rolou oboznámení ešte pred samotným narodením dieťaťa.

Dôležitou otázkou je, kto budúcich krstných rodičov pre dieťa vyberá. Aj v tomto prípade sa demonštruje vyššie postavenie mužov voči ženám a starších generácií voči mladším. Vo všeobecnosti by sa dalo povedať, že mladý pár si vyberie, koho by chcel, aby im išiel krstiť, a tento návrh – jeden alebo viac – predostrie rodičom. Tým môže na výbere prekážať „zlé pozadie“ rodiny, ktoré môže byť zapríčinené vážnejšou hádkou, ktorá sa priamo týkala síce staršej generácie, ale má veľký dosah na výber budúcich krstných rodičov do súčasnosti.

Kto je vhodným adeptom na krstného rodiča v skúmanej komunite? Čo by mal spĺňať ideálny kmotor/kmotra, krstný otec/krstná mama? Väčšinou ide za krstných rodičov v skúmanej komunite niekto z bližšej rodiny, bežne brat alebo sestra (Stojka, 1995: 63), nakoľko blízke rodinné vzťahy sú vnímané ako spoľahlivé, a týmto

sú ešte viac posilnené: „No v prvom rade, kmoter nejde zo dňa na deň. Musí byť to známy človek, musí byť taký človek, s ktorým som niečo prežil, s ktorým som vychádzal, keď je to do rodiny, tak je to plus, že je to bratranec alebo je to švager, že mi ide krstiť alebo opačne, ale cudzieho človeka v mojom kruhu ja nemám za kmotra“ (muž, 55 r.). Pokiaľ je za kmotra/krstného rodiča prizvaný niekto, kto nespadá do blízkej rodiny, skmotrením získava takýto človek svoje špecifické miesto vo vnútri rodiny, stáva sa v určitom slova zmysle jej súčasťou. Ich vzájomný vzťah je navyše viazaný sľubom pred Bohom, ku ktorému došlo v kostole počas sviatosti krstu svätého.

Pri výbere z okruhu možných kmotrov /krstných rodičov zohráva úlohu aj to, či už daný pár niekomu krstil dieťa. Vtedy sa totiž medzi nitrianskymi olašskými Rómami očakáva reciprocita. Samotný pár, ktorý ide volať iný pár do kmotrovstva očakáva, že v budúcnosti, keď bude ich kmotra tehotná, tak oni naspäť prídu zavolať ich. Je to istý prejav úcty. Ak by sa tak neudialo, postihom nie sú žiadne závažné sankcie, a to z dôvodu, že je tu ešte šanca a očakávanie, že ich zavolajú krstiť pri narodení druhého alebo ďalšieho dieťaťa. Nie je to vnímané ani ako urážka, ale je to dôvod na to, aby sa dotčení dostali v rámci komunity do reči: „Ten, kto krstil, tak opačne zas. Keď im sa narodí, tak on ide za krstného. Navzájom... A keby si chytí nového? Kvázi by to bola jako urážka, ale nebere sa to, nepoví sa to do očí, ale tak by sa hovorilo, že nespravili dobre. Lebo kapánek, že podcenili toho, načo ho pred tým chytli, keď mu to nejde vrátiť?... Keď ja tebe, tak aj ty mne, keď budem čakať decko, prídem ťa ohlásiť“ (muž, 55 r.).

Ďalšie sociálne normy sa týkajú veku budúcich kmotrovcov. Prakticky sa kmotrou môže stať už mladé 15-16-ročné dievča, ak krátko po svadbe otehotnie. Normou je, aby si kmotrovci boli vzájomne vekovo prímerní. Ak by to tak nebolo, vidia potenciálny problém v tom, že by si z dôvodu odlišného veku nerozumeli: „A čo já, príklad si poviem, budem vedieť rozprávať s takým kmotrom, ktorý je generáciou niekde inde, tým pádom myslením je automaticky niekde inde, konkrétne názory na určité ve-

ci má takisto rozličné, oproti mojmu, a tým pádom už to tak neladí spolu. Takže väčšinou sa tak chytá, takí rovesníci“ (muž, 48 r.).

Jednou zo zásadných sociálnych noriem dodržiavaných do súčasnosti v komunite olašských Rómov je zachovanie panenstva do vydaja mladej ženy a zachovávanie vernosti svojmu manželovi počas celého života. Napriek tomu sa ojedinele toto poruší a odhalenie takéhoto veľkého prešľapu má svoje následky. Prečo je to dôležité spomenúť v kontexte výberu kmotrovcov? Ak idú dva páry vytvoriť kmotrovský zväzok, nemali by mať problém odprisať (pred staršími, vážnejšími členmi komunity, ale ani pred Bohom), že spolu nikdy nič nemali po fyzickej, intímnej stránke. Vo všeobecnosti platí, že je na zváženie, či niekto osloví za kmotra muža, ktorý mal v minulosti vzťah so ženou z komunity okrem svojej vlastnej ženy.

Pri voľbe kmotra zdôrazňovali olašskí Rómovia v skúmanej lokalite tiež vzájomné sympatie. Keď ide niekto „chytiť“ iného muža za kmotra, plusom je, ak je dotčný na úrovni, pochádza z dobrého rodu, dobrej rodiny, „či je dobrý vo všetkom, či sa vyvíja dobre, či bude z neho dobrý chlap, dobrý Róm, či nebude, a teda ako žijú, tá rodina celá, či je významná, či je menej významná“ (muž, 55 r.), ale zároveň musí zohľadniť aj svoju vlastnú situáciu, „či som akýsi aj ja významný, alebo nie som významný. Či môžem skočiť vyššie, alebo nie. Čiže ja si vyberám toho, kto je mne rovný. Väčšinou sa to tak robí“ (muž, 55 r.).

Ponuka na kmotrovstvo sa nezvykne odmietat', byť kmotrom/kmotrou, krstným rodičom je veľká česť a prináša to isté výhody, ale aj povinnosti do ďalšieho života. Aj preto je tomuto výberu venovaná veľká pozornosť a neberie sa na ľahkú váhu.

Text a foto: Ivana Šusterová, etnologička

bezpečenia potrebného odborného personálu a podporných tímov do škôl a školských zariadení. Individualizovaný prístup vo vzdelávaní a podpora bude dostupná pre všetky deti, žiakov a študentov podľa ich potrieb, so špecifickým dôrazom na žiakov a študentov so zdravotným znevýhodnením a zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Osobitný zreteľ sa bude brať aj na žiakov s odlišným materinským jazykom od vyučovacieho jazyka v škole. Vláda zaradí nedostatočné ovládanie vyučovacieho jazyka školy medzi kritériá špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb a zároveň zabezpečí týmto žiakom dostatočnú podporu.

Vláda zavedie koordinovaný nadrezortný systém včasnej intervencie pre deti so zdravotným znevýhodnením a pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich rodiny v prirodzenom prostredí dieťaťa. Proces tvorby systému, legislatívy a financovania bude koordinovaný spoločne v rezortoch zdravotníctva, školstva, sociálnych vecí a financií, podpredsedu vlády pre legislatívu a strategické plánovanie. Spolu so samosprávami bude podporovať navýšenie odborného personálu a podporných tímov v školách a v školských zariadeniach a podporí dialóg s regionálnou a miestnou samosprávou o možnostiach zavádzania inkluzívneho vzdelávania na lokálnej úrovni.

NÁRODNOSTNÉ ŠKOLSTVO

V otázkach národnostného školstva kladie Vláda SR dôraz na posilnenie jeho kvality a odborného zázemia, na vytváranie rovnakých príležitostí pre všetkých žiakov s ohľadom na ich materinský jazyk. Pri zabezpečení týchto cieľov vláda podporí fungovanie škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín, ako aj škôl, kde prevláda národnostná menšina a kde je dopyt po škole s vyučovacím jazykom slovenským.

Vláda SR definuje pojem národnostné školstvo v rámci legislatívy SR a zvýši podporu a rozvoj vzdelávania detí a žiakov patriacich k národnostným menšinám v ich materinskom jazyku.

Vláda SR zabezpečí aktuálne a moderné učebnice a ďalšie učebné materiály na výučbu pre materské, základné a stredné školy s vyučovacím jazykom alebo s vyučovaním jazyka národnostných menšín s dôrazom na ich dostupnosť pre žiakov a školy.

Vláda podporí pedagogických zamestnancov a školy vo využívaní digitálnych technológií v procese výučby, zabezpečí úpravy v metodike výučby slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom alebo s vyučovaním jazyka národnostných menšín a rozvoj didaktiky slovenského jazyka ako druhého jazyka. Zároveň zabezpečí skvalitnenie odbornej prípravy, kontinuálneho vzdelávania a osobného rozvoja pedagógov a odborných zamest-

nancov vyučujúcich na školách s vyučovacím jazykom alebo s vyučovaním jazyka národnostných menšín s dôrazom na princípy inkluzívneho vzdelávania, interkultúrneho a interetnického dialógu, vrátane prípravy kvalifikovaných učiteľov maďarského, rómskeho a rusínskeho jazyka ako základného predpokladu pre zabezpečenie možnosti kontinuálneho vzdelávania v jazyku národnostných menšín. Zanalyzuje postavenie malotriednych škôl, ktoré prispievajú k zachovaniu menšinovej identity príslušníkov národnostných menšín.

KULTÚRA MENŠÍN, KULTÚRA PRE VŠETKÝCH

V rámci kultúry má osobitné postavenie rôznorodá kultúra národnostných menšín. Jej podporou sa zvyšuje kultúrna diverzita regiónov. Vláda SR bude implementovať pripravovanú Stratégiu rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín.

Vláda SR vytvorí legislatívny rámec na zabezpečenie rozvoja kultúry príslušníkov národnostných menšín a tiež tzv. nových menšín na území Slovenska. Vláda SR zreformuje inštitucionálne zabezpečenie, legislatívne prostredie, ale aj finančné mechanizmy podpory rozvoja kultúry príslušníkov národnostných menšín na Slovensku v súlade s Ústavou SR a medzinárodnými záväzkami.

Za základný nástroj finančnej podpory neštátnej kultúry národnostných menšín Vláda SR naďalej považuje Fond na podporu kultúry národnostných menšín (KULTMINOR). Vláda SR sa ďalej zaväzuje:

- zabezpečiť v rámci možností rozpočtu verejnej správy fungovanie profesionálnych divadiel, hudobných inštitúcií a umeleckých telies národnostných menšín a podľa rozpočtových možností podporiť vznik nových profesionálnych kultúrnych inštitúcií, v spolupráci s miestnou a územnou samosprávou,
- rozvíjať verejnoprávne národnostné vysielanie RTVS a stimulovať regionálne a lokálne vysielanie aj iných vysielateľov pre príslušníkov národnostných menšín,
- podporovať rozvoj nezriaďovanej a nezávislej scény kultúry národnostných menšín v samosprávnych krajoch, mestách a obciach,
- prispievať ku kultúrnej a sociálnej inklúzii nielen národnostných menšín s dôrazom na systematické udržiavanie a rozvoj akejkoľvek menšinovej identity podstatnej pre kultúrnu diverzitu,
- vytvárať aktívnu spoluprácu medzi rezortmi kultúry a školstva v oblasti vzdelávania.

Zdroj: Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2020 – 2024

Ako sa Dežo stal richtárom Sar o Dežis ačhilä čhibaleske

Tento príbeh sa vraj stal kedysi dávno v istej nemenovanej obci. Hovorí sa, že skutočná zima prichádza po Troch kráľoch. A nebolo tomu inak ani teraz.

Sú tri hodiny nadránom a vonku je asi mínus dvadsať stupňov Celzia. Silná studená víchrice kreslí na oknách domov svoje kresby. Na Irenu, Dežovu ženu, prišli silné pôrodné bolesti. „Muž môj, už to prišlo! Utekaj za Drabaňou, už to nevydržím!“ prosí žena svojho muža. Ten prehodí cez seba kabát so šalom a uteká, čo mu nohy stačia, na druhý koniec osady za Drabaňou. Celý vyčerpaný a premrznutý otvorí dvere na dome Drabani, spadne na zem a povie: „Pod! Už to začalo! Moja žena rodí!“ Drabaňa sa rýchlo oblieka a utekajú v silnej víchrici na opačný koniec osady. Keď tam dorazia, dvere na domčeku sú otvorené a na posteli leží už mŕtva Irena. Po narodenom dieťati niet ani stopy. „Bože, čo si to urobil? Prečo si mi vzal moju milovanú ženu a aj dieťa?“ stonal Dežo. Drabaňa obzrela ženu a konštatovala, že zomrela pri pôrode. „Kde je moje dieťa? Určite ho roztrhala nejaká lesná zver, možno vlk,“ plakal Dežo ďalej. „Nie, neboj sa! Určite to nebola žiadna zver, lebo stopy po krvi by viedli k lesu a tu niet ani stopy. Možno sa ho niekto ujal,“ upokojovala ho Drabaňa. Dežo celú noc preplakal pri svojej mŕtvej žene a prosil Boha, aby mu pomohol dôstojne ju pochovať, lebo nemal ani grajciara. Obával sa, že mu ju farár bez peňazí nepochová. Ráno, keď sa rozhodol ísť za farárom, aby ho uprosil, našiel pred dverami mesec zlatých. „Ó, Bože, ďakujem Ti, že si ma vypočul,“ ďakoval Bohu a utekal za farárom, aby svoju milovanú ženu Irenu dôstojne pochoval, ako sa patrí.

Kým Dežo smútil za svojou ženou a dieťaťom, ktoré ani nevidel, v richtárovom dome sa oslavovalo. Jeho manželke sa narodila pekná dcéra a dali jej meno Bohumila. Do nálady pánom vyhrávala rómska kapela z osady. Na druhý deň Dežo dôstojne pochoval svoju ženu a po pohrebe pozval k sebe domov niekoľko Rómov na kar. Okrem iných aj Šujanu, vdovu po Pištovi, ktorý zomrel nešťastnou náhodou pred pol rokom, keď sa utopil v neďalekej rieke. Keď všetci odišli, Šujana ešte ostala u Deža a hovorí mu: „Počuj, Dežo, ja smútim za svojím mužom už pol roka a nie je to pre mňa ľahké. Dajme sa dokopy, možno skôr zabudneme na bôl, ktorý nás oboch postihol“. Dežo je ticho a uvažuje nad jej ponukou. Bojí sa, čo na to povedia ľudia. Neprešiel ani deň, čo pochoval svoju ženu a už si priviedol domov inú. „Pouvažujem nad tvojou ponukou a zajtra ti dám vedieť,“ povedal jej. „Dobre teda, počkám dozajtra,“ odpovedala mu a pobrala sa domov. Na druhý deň už boli spolu a vôbec ich netrápilo, čo povedia ľudia. O rok sa im narodil krásny chlapec, ktorému dali meno Šukar. S druhou ženou a synom sa Dežovi žilo veľmi dobre a na svoju prvú ženu pomaly zabúdala. Za zlatky si zrekonštruoval dom a syna dal do školy, aby bol študovaný a žil iným životom, ako ostatné deti v osade. Keď išiel dolu osadou, Rómovia si šuškali, že ide baro raj. Bol vždy vyobliekaný, v čistom a vyžehlenom obleku a na hlave mal čierny kalap. Ozajst-

♦ Ilustrácia: Radka Repková

ný vajda. „Ja raz budem richtárom, Rómovia moji, uvidíte!“ hovoril im. Mnohí sa mu smiali.

Podme sa teraz pozrieť na krásnu richtárovu dcéru Bohumilu. Keď mala rok, mama jej zomrela, a tak ju musel vychovávať otec. Bohumila od narodenia nosila hrubý zlatý náhrdelník, ktorý je zakrýval celý krk. Tak sa rozhodli jej rodičia, keď sa narodila. Keď rástla, stále sa pýtala otca, richtára: „Oci, prečo musím nosiť tento hrubý náhrdelník? Bolí ma z neho krk“. Otec jej vždy odpovedal: „To je na tvoju ochranu, dcérka moja“. A takto odpovedala aj ona, keď sa jej na to pýtali. Bohumila tiež chodila do školy, a tam sa spoznala so Šukarom. Richtárov dom sa nachádzal neďaleko rómskej osady, a preto Bohumila často chodila do rómskej osady za Šukarom. Mala v sebe pôvab a čaro, ktorým si vedela získať ľudí, a preto ju aj Rómovia z osady mali veľmi radi. Aj oni sa jej pýtali, prečo nosí ten hrubý zlatý náhrdelník na krku. „Otec mi povedal, že to je na moju ochranu,“ odpovedala im. Bohumila rástla ako z vody a čím bola staršia, tým bola krajšia. Obzerali sa za ňou mládenec tých najbohatších pánov. Keď mala osemnásť rokov, otec richtár jej povedal: „Dcéra moja, od malička som ňu vychovával sám a už som starý. Chcem, aby si sa vydala za Frantza, syna statkára z vedľajšej obce. Patrí medzi najbohatších ľudí v krajine, bude ti pri ňom dobre. Bohumila bola ticho, lebo Frantz bol mladý a pekný chlap, a ešte k tomu aj bohatý.

Ale ona mala rada iného a bála sa to povedať otcovi. Ale keď otec na ňu naliehal, nabrala odvahu a povedala: „Ja sa za Frantza nevydám! Ja mám rada iného!“ Richtár pozrel na ňu a hovorí jej: „Snáď nie Šukara?!“ „Áno, oci, jeho mám rada a za neho sa vydám, či sa ti to páči, alebo nie!“ „Za Cigána nikdy!“ kričal otec. „On nie je Cigán, on je Róm a je aj vzdelaný! A ani chudobný nie je,“ hovorí Bohumila otcovi. „To mi nesmieš urobiť, dcérka moja,“ prosil kľačiac na kolienách. Bohumila nechápala otcov postoj a nevedela, čo má na to povedať. „Ale prečo, oci, čo máš proti Rómom?“ spýtala sa. Vtedy richtár hovorí: „Nadišiel čas povedať ti pravdu!“ Bohumila sa udivene pozrela na otca a pýta sa: „Čo za pravdu, akú pravdu?“ Richtár si sadol do kresla a začal Bohumile rozprávať. „Za Šukara sa nemôžeš vydať, lebo je to tvoj brat.“ „Ako, môj brat?“ udivene sa spýtala otca. „Sadni si, dcérka moja, a počúvaj! Pred osemnástimi rokmi vonku bola veľká zima, fujavica. Moja žena rodila, no v tom istom čase rodila aj Dežova žena Irena. Moja žena porodila chlapec, ale bohužiaľ mŕtveho. Nemohol som to zniesť, a tak som sa rozhodol, že sa skántrím a vybral som sa do lesa. Keď som prechádzal okolo Dežovho domu, začul som detský plač. Vošiel som dnu, a tam na posteli ležala Dežova žena. Bola mŕtva. Ty si ležala medzi jej nohami a silno si plakala. Zabalil som ňu do deky, aby si nezamrzla a vzal domov. Keď ňu videla moja žena, napriek nešťastiu, ktoré nás postihlo sa zaradovala a prišla s tým, že vás vymeníme. Teba si necháme a naše mŕtve dieťa podhodíme k mŕtvej Dežovej žene. Ale keď som sa vrátil k Dežovmu domu, ten už bol doma aj s Drabaňou, a tak sme naše dieťa tajne pochovali. Ráno som Dežovi nechal pri dverách mesec zlatých. Urobili sme tento neľudský, hnusný skutok a aj preto moja žena skoro zomrela. Mala silné výčitky, že sme Dežovi veľmi ublížili. Tak, dcérka moja, taká je pravda,“ povedal richtár a ešte dodal, „a ten náhrdelník na krku nosíš preto, lebo na krku máš materinské znamienko o veľkosti grajciara, presne také, ako mala tvoja ozajstná matka Irena. Báli sme sa, že ľudia si všimnú to znamienko a zistia, či v skutočnosti si, preto sme ti to znamienko zakrývali“. Keď to richtár dopovedal, zomrel. Šlak ho trafil. Bohumila bola z toho celá zmätená a zarmútená. Hneď si dala dole z krku náhrdelník, aby sa presvedčila, či je pravda, čo jej hovoril otec. Krk mala celý biely a na jeho ľavej strane svietilo materinské znamienko vo veľkosti grajciara. Vtedy Bohumila uverila a rozhodla sa, že to povie svojmu skutočnému otcovi a bratovi. Prišla teda za Dežom, svojím skutočným otcom. Ten, keď videl na jej krku znamienko, odpadol. Myslel si, že sa mu zjavila jeho mŕtva žena. Keď sa prebral, Bohumila mu všetko vyrozprávala a Dežo bol šťastný, že jeho dcéra nezomrela. „Vždy som cítil v srdci, že žiješ, že si nezomrela. Ja by som mal byť vlastne richtárovi vďačný, že ňu vzal domov a nenechal ňu zamrznúť,“ povedal Dežo svojej krásnej dcére. Keď sa Šukar dozvedel, že Bohumila je je-

Čitrinel lekhade dženoren the portreti vaš prindžarde manušen

Talentos dochudňa pal peskero dad. Sikhlol pes korkori, ale the bijo sikhaviben prekal lekhado artos lakere čitra akhali-nen ezera manuša pro socijalna sijeťa the pro vistavi. E Šarlotta Bottova dživel Hnuštate, hin la duj čhave the lekhavel portreti le grafitoskere tuškenca. Lakere čitra nane bine ča puntošna reprodukciji, ale arakben andre peste the vodi. Tel tuškendar zgele avri but portreti vaš prindžarde manušen, hercen, politiken, ale the ča ajse ačarutne manušen.

Savo hino tumaro džiduno ačhiben?

Me ufilom Hnuštate, ale amari famelija hiňi andal gavoro Rimavska Baňa. Kana so-mas cikno čhavo, savoro sas mamuj akanutňipen avruno. Adaďives o čhave na džanen te jel bijo kompjutra, mobila, internetos the socijalna sijeťa. Miri generacija dživelas andro but špecifikakeri luma, kaj vaš virtualno zgelipen prekal internetos amen dživahas jekhetanes paš peste. Romane the gadžikane čhave bes bavinenas avri the radisaľonas le bavišagosendar the jekhetane zgeliplenar. Bijo oleste, hoj sas o čhave, so amenge chocsar džungales rakinenas, oda na kamav te rozginel. Gon-

dolín, hoj paš ala čhavende telesthode lengere dada the daja the korkoro sikhavibnaskero sistemas the socijeta. Kana sar agorisaliľom andre bazutňi škola, prihlasingdom man andro odboris kozmetička pre maškarutňi škola the akor mange aňi na gondoliľom, hoj man avka zoraľes thovava te kerel vitvarno artos. Oda sas pedal mande vareso, so man bavinelas the pherdareľas, ale oda sas ča miri pasija. Kana agorisardom maškarutňi škola, zabešľom man Hnuštate, kaj dživav dži adaďives the mire romeħa man hin duj čhave. Sam but bachtale.

So tumen andä ko lekhaviben?

Me lekhavas imar čhavorikanestar. Čitri-nas lekhade dženoren sar Tom the Jerri the avka. lekhavelas the miro dad the talentos dochudňom pal leste – jov man sikhavela sar te lekhavel le grafitoskere tuškenca, sar oda kampil te džal dureder the te kalisaľol. Akor na sas o internetos the savoro me mušinas te sikhľol praktikanes, bijo odborna duripena, ale prekal oleste oda sas but ča-čipneder the šukareder. Zoraľeder zachudňom te lekhavel andre maškarutňi škola, kaj prekal estetikakero predmetos lekha-

vas o portreti. Miri sikhadi mange phenda, hoj som jekhfeder the oda sas pedal mande bari motivacija dureder te kerel vitvarno artos. Aver motivacija kidavas andal genda,

kaj arakľom but informaci, so mange kampelas. Andro akanutňipen hin ada savoro but lokeder, savoro pes del te arakľel pro internetos.

ho sestra, bol sklamaný, ale na druhej strane bol rád, že má nádhernú sestru. Kedže Bohumila si nemohla zobrať za muža Šukara, lebo bol to jej brat, rozhodla sa, že za vydá za Frantza, ako si želal jej otec, richtár. Prestahovala sa k Frantzovi. Nebohý richtár zanechal richtárske žezlo Bohumile a prepísal na ňu svoj celý majetok. Tá sa rozhodla, že všetko nechá svojmu otcovi Dežovi a bratovi Šukarovi. „Otec, pod! Je načase, aby si prevzal richtárske žezlo a panoval tejto obci,“ a tak sa Dežo, presne tak, ako hovoril, stal richtárom. Panoval čestne a spravodlivo. Ešte dlhé roky po jeho smrti o ňom hovorili ako o richtárovi, čestnom a spravodlivom, ktorý sa rodí raz za tisíc rokov.

* * *

Kada pripheňiben sar vakeren pes ačhila varekana čirla andro jekh binaveskro gav. Phenel pes, hoj o čačuno jevend avel pal o Trin thagara. U nasas oleske avres aňi akana.

Hin trin ori pre tosarate u avri hin vaj minus biš stupňi Celzia. E zoraľi, šifali balvaj rajzolinel pro šibi le kherengre peskre rajzolišagi. Pre Irena, le Dežiskri romňi avle o zorale dukha. „Mro rom, imar oda avľa! Denaš pal e Drabaňa, imar oda našti likerav avri!“ mangel e romňi peskre romes. Oda prečhivel prekal peste o gerekos le šaloħa u denašel. so leske o pindre hine dos, pre aver agor la osadake pal e Drabaňa. Calo bizoralo the fadžimen phundravel o vudar pro kher la Drabaňake, perel pre phuv u phenel: „Av! Imar oda kezdindža! Miri romňi ločol!“ E Drabaňa pes sigo urel u denašen andre zoralı balvaj pre aver agor la osadake. Sar odoj doavle, o vudar pro kheroro sas pale u pro hadžos pašlol imar e muľi Irena. Pal o uliľošno čhavoro nane aňi stopa. „Devla, so´da kerdžal? Soske mange iľal mira kama-duňa romňa the le čhavores?“ rovelas o Dežis. E Drabaňa obdikhľa la romňa u phendža, hoj muľa paš o ločiben. „Kaj hino miro čhavoro? Čačeste les čhingerdža varesavo vešu-no džviros, talam o ruv,“ rovelas o Dežis dureder. „Na, nadara pes! Čačeste oda nasas ňisavo džviros, bo o stopi pal o rat ligendehas kijo veš u adaj nane aňi stopa. Talam les vareko iľa,“ smirarelas les e Drabaňa. O Dežis calo rat pre-rundža paš peskri muľi romňi u mangelas le Devles, kaj leske te šigitinel la rajkanes te parunel, bo nasas les aňi grajcaris. Daral pes, hoj leske la o rašaj bijo love naparunela. Tosara, sar pes kidňa pal o rašaj, kaj les te omangel, arakhľa anglo vudar gonoro somnakune. „Ó, Devla, palikerav Tuke, hoj man avrišundžal,“ palikerlas le Devleske u denašelas pal o rašaj, kaj peskra kamađuňa romňa la Irena rajkanes te parunel, sar pes patrinel.

Medik o Dežis rovelas pal peskri romňi the čhavoro saves aňi nadikhľa, andre le čhibaleskro kher pes lošaňarelas. Leskra romňake uliľa šukar čhajori u dine lake nav Bohumila. Andro lošaňiben le rajenge bašavel e romaňi banda andal e osada. Pre aver džives o Dežis rajkanes parundža peskra romňa u pal o parušagos vičhindža ke peste khere vajkeci Romen pro parušagoskro leperiben. Bijal aver the la Šujana, phivľa pal o Pištas, savo muľa bibachtunes anglo jepaš berš, sar tašľiľa andre nadurali leň. Sar savore gele het, e Šujana mek ačhila ko Dežis u phenel leske: „Šun, Deži, mange pharo pal miro rom imar jepaš berš u nane oda prekal mande loko. Thovas pes jekhetane, talam sigeder bisteraha pre dukh, savi amen sodujen arakhľa,“ O Dežis čhitelas u gon-

dolinelas upral oda so leske phendža. Daral pes, so pr´oda phenena o nipi. Napregela aňi džives, so parundža peskra romňa u imar peske andža khere avra. „Gondolinava upral oda so mange phendžal u tajsja tuke dava te džanel,“ phendža lake. „Mištes akor, užarava dži tajsja,“ palephendža leske u kidňa pes khere. Pre aver džives imar sas jekhetane u aňi sikra len nadukhalas so phenena o nipi. Pal o berš lenge uliľa šukar muršoro, saveske dine nav Šukar. La dujtona romňaha the le čhaha pes leske dživelas igen lačhes u pre peskri ešebno romňi polokes bisterlas. Pal o somnakune peske prikerdža o kher u le čhas diňa andre sikľardži, kaj te el sikľardo u te dživel avre džživipnaha, sar aver čhavore andre osada. Sar džalas tele la osadaha o Roma peske čhitones phenenas, hoj džal o baro raj. Sas mindik upreurde andro žužo the bigľimen ancugos u pro šero les sas kaľi stadži. Čačuno vajdas. „Me jekhvar avava čhibalo, Roma mire, dikhe-na!“ phenelas lenge. But džene lestar asanas.

Avas akana te dikhel pre šukar le čhibaleskri čhaj Bohumila. Sar lake sas berš, e daj lake muľa, u avka pal late sas tromado te bajinel o dad. E Bohumila ciknovarbastar urelas pre men thulo somnakubo miriklo, savo lake andreučharelas savori men. Avke kerde lakre dad-daj, sar uliľa. Sar barolas mindik pes phučelas le dadeštar, čhibalestar: „Dade, soske som tromadži te urel kada thulo miriklo? Dukhal man lestar e men“. O dad lake sojekhvar palephenelas: „Oda hin pre tiro dodikhiben, mri čhajori“. U avka palephenelas the oj, sar pes latar pr´oda phučenas. The e Bohumila phirelas andre sikľardži, u odoj pes prindžardža le Šukareha. Le čhibaleskro kher ačhelas nadur la romaňa osadatar u vaš oda e Bohumila sojekhvar phirelas andre romaňi osada pal o Šukar. Sas andre late šukariben the kami-ben saveha peske džanelas te chudel le manušen, u vašoda la the o Roma andal e osada igen kamenas. The on pes latar phučenas, soske urel koda thulo somnakuno miriklo pre men. „O dad mange phendža, hoj oda hino pre miro dodikhiben,“ palephenelas lenge. E Bohumila barolas sar le pa-ňestar u so sas phureder oleha sas šukareder. Dikhenas pal late o terne rakle ole nekbarvaledere rajengre. Sar lake sas dešochto berš, o dad čhibalo lake phendža: „Mri čhaj, ciknovarbastar tut avribarardžom korkoro u imar som phuro. Kamav, kaj te džas romeste pal o Frantz, čhavo le chula-jeskro andal o pašuno gav. Hino jekh maškar o nekbarvaleder manuša andre them, ela tuke paš leste mištes“. E Bohumila čhitelas, bo o Frantz sas terno the šukar raklo, u mek kija oda the barvalo. Kajča oj kamelas avres u daralas pes oda te phenel le dadeske. Kajča sar o dad pre late ispidelas, nadarandžila u phendža: „Me pal o Frantz nadžava romeste! Me kamav avres!“ O čhibalo dikhľa pre late u phenel lake: „Talan na le Šukar?!“ „He, dage, les kamav u pal leste džava romeste, či tuke hin pre kedva, abo na!“ „Pal o Ciganos šoha!“ vičhinelas o dad. „Ov nane Ciganos, ov hino Rom u hino the sikľardo! U aňi čoro nane,“ phenel e Bohumila le dadeske. „Oda mange našti keres mri čhajori,“ mangelas la pro kħoča. E Bohumila na´chafolas le dades u nadžanelas so kamel pr´oda te phenel. „Kajča soske dage, so hin tutu pro Roma?“ phučľa pes. Akor o čhibalo phenel: „Avľa o idejos te phenel tuke o čačipen!“ E Bohumila bare jakhenca dikhľa pro dad u phučel pes: „So pal o čači-

pen, savo čačipen?“ O čhibalo peske bešľa tele u chudňa la Bohumilake te vakereľ. „Pal o Šukar našti džas romeste, bo oda hino tiro phral.“ „Sar, miro phral?“ na´chaluvibnaha pes phučľa le dadeštar. „Beš peske, mri čhajori, u šun! Anglo dešochto berša avri sas baro šil, zoraľi balvaj. Miri romňi ločolas, kajča andre oda idejos ločolas the le Dežiskri romňi e Irena. Mira romňake uliľa muršoro, kajča pharedevleske sas mulo. Našti oda avrilikerdžom, u avka peske phendžom, hoj pes murdarava u kidňom pes andro veš. Sar džavas pašal le Dežiskro kher, šundžom čhavorikano roviben. Gefom andre, u odoj pro hadžom pašľolas le Dežiskri romňi. Sas muľi. Tu pašľohas maškar lakre čanga u zorales rovehas. Pačardžom tut andre lepeda, kaj te na fadžines u iľom khere. Sar tut dikhľa miri romňi, andre bi-bacht, savi amen arakhľa, lošaňžila u avľa oleha, hoj tu-men čerinaha. Tut peske mukaha a amare mule čhavores čhivaha kije muľi Dežeskri romňi. Kajča sar pes visardžom kijo Dežiskro kher, oda imar sas khere the la Drabaňaha, u avka amare čhavores počoral parundžam. Tosara le Dežiske mukľom paš o vudar gonoro somnakune. Kerdžam kada namanušalo, džungalo keriben u the vaš oda miri romňi sig muľa. Nasas la smirom, hoj le Dežis bares dukhadžam. Avka, mri čhajori, ajso hin o čačičen,“ phendža o čhibalo u mek kijathodža, „u koda miriklo pre men ures vašoda, bo pre men hin tut dajakro flekos baro sar grajcaris, ipen ajso, savo sas tira čačuňa da la Irena. Darahas pes, hoj o manuša dikhena o flekos u avena pr´oda, kaskri čačeste sal, vašoda tuke o flekos garuvahas“. Sar oda o čhibalo phendža, muľa. Pharadža leske o jilo. E Bohumila sas olestar savori napeskri u dukhadži. Maj peske thodža tele pal e men o miriklo, kaj te dikhel, či hin čačipen, so lake phenelas o dad. E men late sas savori parňi u pre baľog-ňi sera lake vuduďarelas o dajakro flekos baro sar grajcaris. Akor e Bohumila pačandžila u phendža peske, hoj oda phenela peskre čačuneskre dadeske the phraleske. Avľa pal o Dežis, peskro čačuno dad. Oda, sar dikhľa pre lakri men o flekos telepeľa. Gondolindža peske, hoj pes leske sikadža leskri muľi romňi. Sar pes preiľa e Bohumila leske savoro avrivakerdža u o Dežis sas bachtalo, hoj leskri čhaj namuľa. „Sojekhvar šunavas andro jilo, hoj džives, hoj namuľal. Me kamľomas te palikerel le čhibaleske, hoj tut iľa khere u namukľa te fadžinel,“ phendža o Dežis peskra šukara čhake. Sar pes o Šukar dodžanľa, hoj e Bohumila hiňi leskri pheň, sas bilošano, kajča pre aver sera lošano, hoj hin les barišukar pheň. Sarhoj e Bohumila peske našti iľa romeske le Šukar, bo sas lakro phral, phendža peske, hoj džala romeste pal o Frantz, sar peske mangelas lakro dad, čhibalo. Geľa te dživel kijo Frantz. O mulo čhibalo mukľa o čhibaleskro žezľoz la Bohumilake u irindža pre late savoro peskro chula-jipen. Odi peske phendža, hoj savoro mukela peskre dadeske le Dežiske the le phraleske Šukareske. „Dade, av! Imar hin o idejos, kaj te preles o čhibaleskro žezľoz u te rajipňares kale gaveske,“ u avka o Dežis, ipen avka, sar vakerelas ačhila čhibaleske. Rajipňarelas pačivales the jekhčačipnaha. Mek but berša pal leskro meriben pal leste vakere-nas sar pal o čhibalo, pačivalo the jekhčačipnaskro, savo ulol jekhvar tel o ezeros berša.

Napísal a preložil Igor Dužda

So tumen motivinel ko keriben?

Angľuňi motivacija hiňi ajsi, hoj man ada bavinel the pherdarel. Aver motivacija pedal mande hino manušengero šundipen, so pes ke miro keriben resela. Pedal do-jekh artistas, so vareso sthovkerel hiňi but interesno visardo ňipengero dikhiben, savelles peskero keriben presikhavel. Kana pes oda le manušenge pačisalol the hazdena opre tumari buti the dikhena, hoj len oda pherasardča the barvalisaliľa, palis oda dojekh autoris pherasaľola the ispidela ke aver keriben. E motivacija avel butvar nasi-khadones the bijo planoste. O manuš hino socijetakero dženo the pašalutňi luma anel but šundipena pedal oda, aj e keribnaskeri motivacija avel the akor, kana oda imar na užaren.

Sar oda bi tumen presikhavenas peskero keriben, so kamen le manušenge te sthovel?

Kerav but anglunes o portreti, oda miro but pašutno jileskero kotor. Dojekh artists hin peskero korkorskero šundipen olestar, so kerel avri. Vareko rado lekhavel o gavora, thanora, aver lekhaven abstraktno artos. Me man imar rozgindom, hoj imar kamav te lekhavel o portreti. Lekhavav prindžarde manušen, artisten, gilutnen, hercen, aľe the ša ajse ačarutne manušen. Peskere čitrenca kamav te del le manušen e možnosťa te dikhel prindžarde

muja, so prindžaren andal televizija vaj mediji the čineder avrether, kana sar o čit-ro hino prekal mande špecifikakero the hin les andre peste vareso buter sar fotka vaj dikhiben.

Sar oda perel pre tumaro keriben, hoj san Romňi?

Na džanav, či oda miri etnicita varesar perel pre oda, so kerav. Angľunes bi phenđomas, hoj asi na. Kana džav te lekhavel, na gondolinav opral oleste, hoj som Romňi, aľe opral oleste, kas kamav te čitrinel the sar oda kerava. Lekhavav le Romen, the aver narodnosten, bijo diferenciji the miro romipen ňisar špecifickones pro miro keriben na perel. Som Romňi the som pre oda but ašardči. But manuša pen mandar phučen, či sikhľiľom pre artistikaňi škola the palis hine but naužarde, kana pen dodžanen, hoj man sikhľiľom te lekhavel korkori. Pal Romende pes but avka gondolinel, hoj ča khelen the gilaven the but manuša hine palis naužarde, kana pen dodžanen, hoj hine the romane lekhade the vitvarňika. Amara kultura hin buchleder pašalipen sar ča kheliben the gilavipen.

Hin tumen varesave vzori prekal vitvarno artos?

Elšines mange but šegitinelas miro dad, the jov sas miro angluno vzoros. Adadžives

kamav te jel ajsi čačikaňi the kamav aj man te jel miro peskereskero lekhavibnaskero štilos, aj na perav pre oda, hoj varekas du-vľarava. Kana varekas šaj leperav, but pes mange pačisalol keriben vaš Charles Laves, jov avka sar me lekhavel le grafitoskere tuškenca the lekhavel the portreti vaš celebriťi, aľe lekhavel the naprindžarde manušen. Pre leskero keriben prekal socijalna sijeťi dikhen buter sar šelezera manuša.

So oda pedal tumaro keriben but zadikhlo?

Zorales lekhavav le grafitoskere tuškenca the mire čitra hine sa portreti. But lekha-den hin igen buchleder artistikano pašalipen, likerem peskero keriben le vajsave temenca, me lekhavav ča portreti.

Akanakes presikhavkeren andro Gemersko-malohontsko muzeos andre RimaSombat.

E vistava likerel andal 19. majoste 2020 dži 14. septembroste 2020. O manuša, so peske arakhle o vacht the avle pre vistava, pen but radisaľonas, so man pherasardča the motivinda, dodiňa mange bari zor. Jekhtones man hin but pozitivna odpheňibena le manušendar andal socijalna sijeťi, kaj peskere lekhavibena presikhavav. Bijo adi vistava mek presikhavkeras the pro ART Fest Prahate, Bansko Bistricate, Kašate, Rima Sombatate, aľe the andro miro kherut-

no foros Hnušťate. The andal ala vistavi man hin but lačhe odpheňibena pedal mire čitra, so oda pedal mande but gulojileskero.

Lekhadan but ašunde prindžarden, savo portretos dikhen jekhradededer?

Ha, lekhaďom vajsave ašunde prindžarden, maškar lende hine Nicolas Cage, Morgan Freeman, aľe the amari raňi prezidentka Zuzana Čaputova, či romane prindžarde sar MMA slugadžis Attila Vegh, gilutne Jan Bendig, Igor Kmeťo, Vera Bila, aľe the načáikane džene sar komiksova postavi Venom vaj Viking le naveha Ragnar. Jekhbuteder pes mange pačisalol lekhaviben vaš naprindžardo papus la bradaha, andre ada čitros man but zorales trapindom the diňom but vachtos, olendar, so leperďom jekhradededer dikhav le Morgan Freeman.

So zachuden andre buducnosťa?

The lekhavel kamav the dureder, aľe geľom suno, hoj kamav man te sikhavel te tetinel the te zathovel peske o tetingero than, vašoda hoj tetišagos hino adadžives but popularno the šukaľarel but terne manušen. Kana hino lačhes kerdo the hin les ideja, gondolinav, hoj le manušes šukaľarel, the hino ajso cikno artistikano lekha-viben.

*Rozhovor pripravil: Braňo Oláh
Preložil: Stanislav Cina*

COVID-19: O manuša saven hin bareder riziko te nasval'ol pro korona virusis

Ko hin andro baro riziko?

Varesave manušes hin bareder riziko, hoj šaj nasval'ol, o jekhte informaciji anen andal o aver thema, kaj bariša o korona virusis u oda:

- ! • **Phure manuša andro šovardeš berša.**
- **O manuša, saven hin chronicko zapal sar:**
 - o nasvalo pro jilo,
 - o cukrovka,
 - o nasvale buke,
 - o chronicko nasvalipen so lenge cikñarel e imunita.

Lačharen pes pro korona virus

Džanen so te kerel hoj te našťol o riziko ki o nasval'ipen

Te san andro berša, vaj san nasvale i hin tumen bareder potencialno riziko te chudel korona virusis, šaj keren kala uštara:

- Mangel le manušen mi keren tumenge zasobi, bijal e aktualno situacija savi diña avri e vlada vaj o krizovo štab.
- Ačhen paš o manuš duredar sar duj metri.
- Te džan avri len tumenge ruško u lkeren pes duredar le nasvale manušendar, thoven tumenge o vasta.
- Nadžan odoj, kaj hin bud manuša.
- Naphiren le autobusiha.
- Ačhen khere so nekbuter, hoj te cikñaren o riziko te nasval'ol. Džan avri ča te tumenge kempel, vaj te džan vareso te cinel.

www.korona.gov.sk
www.standardnepostupy.sk

1

Mi el tumen sa andro vast

- Mangel le manušem, mi tumenge pomožinen te cinkere, hoj tumen te en zasobi.
- Kempel tumenge prašky save kiden bo san nasvale, vičinen le doktoriske mi irinel tumenge avri o receptos, te šaj mi irinel elektornicko receptos. Hoj tumen te el khere, te paš tumende ulahas varekas korona virusis. Musaj te ačhen kere duj kurke.
- Dikhen hoj tumen te el khere paralen, vaj lieki pre horučka, u aver lieki save pen den te cinel bijal o receptos. Bud manuša šaj sast'on avri khere.
- Mi el tumen khere so te chal, hoj te aven pro varesavo tajmos / časos, te ačhel khere. (duj kurke

L'ikeren o sako d'iveseskre bezpečnostne opatreňja

Madžan pašes ki o nasvale manuša.

L'ikeren o sakod'iveseskre preventivne opatreňja.

- Thoven o vasta furt.
- Thoven tumenge o vasta sapuňiha the paňeha, nekh frimeder 20 sekundi. Te tumen nane sapuňis u paňi, thoven pro vasta o dezinfekčno gelos.
- Ma čalaven o muj le vastenca, kana len na thodan, na mordan.
- Učharen tumenge o nakh the o muj kana chasan vaj čika maren, thoven anglal o kapesňikos, palis les čhiven avri, vaj chasan andro lakt'os, na andro vast.
- Te namusaj machuden andro vast o klučki, napoden peske o vasta aver manušeha.
- Madžan paš o manuša, saven hin nakhatos vaj chripka. Te džan andro boti, ačhen pal o manuš jekh metros nadžan pašes.
- Madžan odoj kaj hin bud manuša, madžan odoj kaj nane avri vetrimen. Te hin maškar o manuša nasvale, barol o riziko te nasval'ol.
- Madžan pro drom, te namusaj te džan.

www.korona.gov.sk
www.standardnepostupy.sk

2

Te paš tumende hin o korona virusis

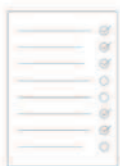

Keren vareso, hoj te aven duredar le manušendar save nane nasvale. Hoj te cikñaren o riziko kala neva viroza.

- Ačhen so nekbuter khere.
- Dikhen o sposobi sar tumenge te anen khere o chaben, o famelji vaj socijalna u obchodna službi.

Te maškar tumende varekaj ela o virusis, šaj predžal the vaesave kurke. (Achalon, hoj šaj nasval'on jekhvar buter manuša) Vaš o da šaj o zdravotnika keren ajse opatreňja, hoj te cikñol o nasvalipen.

Keren peske o planos, te nasval'ona

- Mangel peske konzultacija le doktorih, u phučen pal o informaciji, savo hin tumaro stavos.
- Ačhen andro kontakto le manušenca (telefon vaj e – mail) te nasval'ona šaj el hoj tumenge kampa te pomožinel. Vičinen vaj irinen le kamaratoske, manušeske so paš tuende bešel, komunitne pracovníkos vaj zdravotnikos.
- Dena te džan hoj ko pre tumende dodikhela, te tumaro doktoris ela nasvalo.

! Dikhen o priznaki the o signali

- Dikhen pro priznaki korona virusis, či tumen nane baro: tatipen, či nachasan vaj phares dihen. Te tumen hin kala priznaki, vičinen peskere doktoris.
- Te pes tumenge sikhavna o signali pro korona virusis, vičinen peskere doktoriske vaj o urados vaš o dastipen, vaj 112. Signali pre kal o bare manuša:
 - o Phares pen dihenel, vaj dichčinel.
 - o Dukh, vaj tlakos pre hruda.
 - o Dukha o šero, našťi del e reakcija.
 - o Belave vušta, vaj calo muj.

www.korona.gov.sk
www.standardnepostupy.sk

3

10. Šunen pen avka hoj tumen hin COVID-19

Šunen pen avke hoj tumen šaj el vaj hin korona virusis?

1. Ačhen khere, madžan andre buti, andro sikhlarde aňi avri. Te tumenge kempel te džal andre bota, bičhaven varekas so džala vaš tumende. Te tumenge kempel te džal avri, madžan autobusiha vaj taxikoha. Len peske o ruško pro muj.
2. Dikhen či nasan nasvale. Buter informaciji kaj hin irimen pal o priznaki arakhena pre web sera www.korona.gov.sk Te tumenge o priznaki barona, vičinen peskere doktoriske.
3. Paš'on peske u pijen bud paňi.
4. Te san imar objednimen ko doktoris, vičinen leske u den les informacia hoj tumen hin vaj pes šunen avka hoj tumen šaj el korona virusis. Te nahazdela o telefonos, bičhaven leske sms. Nadžan ko doktoris.
5. Te tumen hin vareso važno, vičinen pro gindo 155 u phenen pro dispečing, hoj tumen hin vaj tumen šaj el koronavirusis.
6. Učharen peske o muj ruškoha vaj khosneha, te chasan vaj čhika maren. Marakinen o vasta ki o muj, bijal oda kaj le vastenca keren savoro.
7. Thoven peske o vasta sapuňiha the tate paňeha nekfrimeder biš sekundi, buterval tel o d'ives. Te tumen nane paňi vaj sapuňis thoven peske dezinfekčno gelos, kaj ela šovardeš percenti paľenka.
8. Te šaj, ačhen korkore andro kher, odoj kaj nane aver manuša. Majinenas te džal pro budaris odoj, kaj niko naphirel.
9. Mačhalaven o hundri, ručniki, grati vaj oda som hin aver manušes urdo pro hadbos.
10. Žužaren o thana kaj pes chudla tumaro vast, o skaminda, o klučki pro vudar. Len peske kheral o dezinfekčne prostriedki u avka chosen.

www.korona.gov.sk
www.standardnepostupy.sk

4

